

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Första kammaren. Nr 19.

Lördagen den 1 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *von Krusenstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anslag för undersökningen af svenska ortnamn;
2:o) angående anskaffning af minmateriel för marinen;
3:o) med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 6 och 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

4:o) angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordägarandel i grufva;

5:o) angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

6:o) angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar;

7:o) angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län;

8:o) angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter;

9:o) angående upplåtande af fyra lägenheter från förra kompaniechefsbostället 1 mantal Klefva nr 1 med $\frac{1}{4}$ mantal Klefmyr eller Hertseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

10:o) angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjunkarbostället $\frac{3}{8}$ mantal Tostarp nr 1 i Kristianstads län;

11:o) angående upplåtande af den under Starby Kungsgård i Östergötlands län hörande utgården Djurängen nr 1 eller Herrängen till lägenheter;

12:o) angående understöd till förre extra bevakaren G. E. Eklöf;

13:o) angående ägoutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag; samt

14:o) angående vissa anslag till veterinärinstitutet.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning af väckta motioner om sådan ändring af § 114 regeringsformen, att ridderskapets och adelns rätt till veto i privilegiefrågor upphäfves;

statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för lokomotivföraren G. B. Carlsson Frank att gälda visst honom till utgifvande ådömdt skadestandsbelopp;

bevillningsutskottets memorial nr 18, med förslag till viss ändring i gällande bestämmelser angående tullbehandling af sirap; äfvensom

bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och in-dragningsstaterna,

nr 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt stationsinspektoren Lars Fredrik Reinhold Schmidts änka,

nr 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt stationskarlen Carl August Malmqvist, och

nr 22, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt förra poststationsföreståndaren Aurora Mathilda Magdalena Wallberg.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nämligen sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2, utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkande nr 17, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 14—16 och 19, lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28, jordbruksutskottets utlåtande nr 68, äfvensom Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m. Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets den 29 och 31 nästlidne mars bordlagda utlåtande nr 14, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 13 regeringsformen.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 30, hade herr *Wawrinsky* hemställt, att Riksdagen ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 13 regeringsformen:

»Konungen må ej börja krig eller sluta fred utan Riksdagens, genom båda kamrarnas samstämmande beslut, meddelade samtycke till Konungens därom afgifna proposition.»

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att herr Wavrinskys ifrågavarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Fahlbeck* och *Clason* i fråga om vissa delar af utskottets historik.

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.

(Forts.)

Herr Hellberg: Jag skall tillåta mig att i all vördsamhet göra ett par anmärkningar mot utskottets motivering för dess upplästa afslagsyrkande. Denna motivering är så utförlig och grundlig och — jag skulle kunna tillägga — så intressant, att det synes mig som om dess upphofsmän kunna göra anspråk på, att den ägnas mer än en blott tyst uppmärksamhet.

För att i korthet sammanfatta, hvad denna motivering lär oss, kan jag säga, att den först och främst uppvisar hurusom rätten att börja krig i gamla tider icke tillkommit konungen annat än under förutsättning af folkets bifall. Denna ursvenska uppfattning har fått uttryck i bestämmelser, som gällde under större delen af vår storhetstid och under frihetstiden, och först efter Gustaf III:s andra statskupp år 1789 infördes den bestämmelse, som efter en utförlig motivering af 1809 års konstitutionsutskott upptogs i nu gällande grundlag. Denna ordning anser nu utskottet vara den bästa möjliga. Den innebär enligt dess mening två fördelar: den ena består däri, att nödiga garantier äro gifna mot missbruk af rätten att börja krig, och den andra åter däri, att det finnes för den styrande makten vid utomordentliga tillfällen möjlighet att handla, som det heter, »med nödig enhet, snabbhet och kraft». Jag skall medgifva, att för vanliga fall de garantier, som i grundlagen finnas mot missbruk af konungens rätt att börja krig, kunna anses betryggande. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att fästa uppmärksamheten på den ökning af dessa garantier, hvilken — såsom också utskottet framhållit — tillkommit på sista tiden genom utrikes-ärendenas öfverflyttning från ministeriell konselj till allmänt statsråd. Detta synes mig verkligen innebära en rätt god garanti, isynnerhet om regeringen företräder folkets stora flertal och, kan jag tillägga, om man kunde vänta sig en modernisering och mera tidsenlig anordning af diplomatväsendet. Men detta gäller som sagdt endast vanliga fall; jag är icke lika viss på, att dessa garantier för utomordentliga fall äro betryggande.

Det synes mig, att utskottets framställning kommit att lida af en viss ensidighet. Den konungska uppfattning, som besjalar utskottets majoritet, har icke kunnat undgå att öfva en viss inverkan på framställningen i fråga om garantiernas effektivitet. Om man gör en jämförelse å sid. 11, finner man, att där står först, att en konung, som får statsrådet mot sig, efter all sannolikhet därigenom förmås att afstå från att börja krig, men sedan, ifall han väljer ett nytt statsråd för att genomdrifva sin åsikt,

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m. att detta statsråd icke lär draga sig för att bryta grundlagen. Det förefaller mig, att man här ser konungen i för ljus och hans rådgifvare i för mörk dager. Om konungen, som är besjälad af en verkligt bestämd åstundan att börja krig, till och med drager sig för att använda den grundlagsenliga rätt, han (Forts.) äger, så synes det mig vara märkvärdigt, om hans rådgifvare icke skulle draga sig för att bryta grundlagen. Jag anser, att, kan man tro om konungen, att han skall böja sig i förra fallet, så kan man icke tro om hans rådgifvare, att de skulle gå därhän, i trots att de bryta lagen i andra fallet.

Vi få emellertid räkna med det faktiska förhållandet, att konungen icke alltid är en förständig person. Han kan vara mer eller mindre latent abnorm, och vår svenska historia kan uppvisa exempel på sådana. Vi hade för icke längre än ett sekel tillbaka en kung, som exemplifierar detta mitt påstående. Under sådana förhållanden är det verkligen icke mycket lönt att, som utskottet gör på sid. 15, tala om att ansvaret icke blir mindre, därför att beslutet fattas af en enda person utan snarare större. Det beror på, hurudan den personen är. Vi få aldrig glömma, att så länge vi hafva en ärftlig monarki, det ytterst är slumpen, som afgör, hurudan konungen är. Den risk, som däraf följer, kan man aldrig helt och hållet afstyra, men den kan reduceras till ett minimum.

Det förefaller mig, som om rätten att börja krig knappast vore förenlig med senare tidens lagstiftning på området. Utskottet har anfört värnpliktslagens 28 §, som stadgar, att beväringens första uppbad kan föras utom Sveriges gränser endast för rikets försvar. Det finnes emellertid en annan §, som utskottet endast delvis citerat — det har utelämnat den mest intressanta delen. Jag menar § 74 i regeringsformen, tillkommen så nyligen som år 1894. Paragrafen är, om jag icke misstager mig, författad af Sven Adolf Hedin. Där läsa vi: »Från den dag, då, enligt beslut af konungen i statsrådet och efter utfärdande af riksdagskallelse, rikets krigsmakt eller någon del däraf ställes på krigsfot» — och så kommer det utelämnade stället — »vare sig för upprätthållande af rikets neutralitet, därest den, vid krig mellan främmande makter, af någon bland de krigförande skulle hotas eller kränkas, eller för afvärjande af ett befaradt eller börjad angrepp» etc. Genom denna lagbestämmelse synes det mig afgjort, att Sveriges krigsmakt icke får sättas på krigsfot annat än för de särskildt angifna ändamålen att upprätthålla rikets neutralitet eller afvärja angrepp. Vid behandlingen af frågan inom utskottet sades det, att ett formellt anfall kan vara en reell försvarsåtgärd. Det vill jag icke förneka. Man kan tänka sig det fallet, att en fientlig flotta redan har satt sig i färd för att angripa oss. Om vi då möta detta i realiteten redan började angrepp genom att attackera någon del af denna

flotta, kan visserligen ett sådant angrepp vara ett försvar. Men jag tror, att det är ändå något farligt med denna teori, att ett angrepp kan vara ett försvar, ty den leder så lätt till vådliga konsekvenser. Man kan tänka sig, att det ansåges gifvet, att ett krig hotar oss från en viss makt. Under sådana förhållanden kunna vi då skicka någon del af vår flotta öfver hafvet till den plats, där den främmande maktens flotta håller på att mobiliseras. Detta skulle kunna betraktas som ett angrepp, fastän det i realiteten är ett försvar. En sådan attack synes mig ganska betänkelig. Det kunde ju hända, om den inte skett, att en annan lösning af tvisten yppat sig. En medling kunde i sista hand hafva mellankommit och då hade vi uppoffrat en vida större fördel, rättsgrunden, som vi stått kvar på om icke ofallit, för en mindre, oberäknelig fördel, som, när allt kommer omkring, kanske ändå icke uppnås.

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.
(Forts.)

Det är omöjligt att vinna alla fördelar på en gång. Jag tror, att en liten stat som Sverige får icke såsom stormakterna blott lita på makten, när det gäller försvar. Det är angeläget att orubbligt kvarstå på rättens ståndpunkt och vädja till den om och om igen. Haagkonferenserna hafva också i sin mån bidragit till att göra denna utväg till räddning för små stater i kritiska lägen mer och mer möjlig, och i praktiken har den kommit till användning med godt resultat.

Jag kan icke heller underlåta att erinra om, att vid senaste Haagkonferensen år 1907 träffades en konvention angående öppnande af fientligheter, om hvilken konvention de flesta makter voro eniga, och hvilken af Sverige ratificerades år 1908. I denna konvention stadgas, att fientligheter icke få börja utan en förutgående otvetydig underrättelse, som har formen antingen af en med motivering försedd krigsförklaring eller af ett ultimatum med betingad krigsförklaring. Det synes mig, att efter denna öfverenskommelse kan ingen makt, som vill respektera ingångna förbindelser, utan vidare öfverfalla en annan makt, och allra minst synas mig småstaterna, som gått in på denna öfverenskommelse, kunna snart sagdt under några förhållanden tillåta sig att angripa.

Jag har med dessa anmärkningar velat angifva min uppfattning i denna fråga. Jag skall väl akta mig för att framställa något yrkande, ty jag inlåter mig icke gärna på alldeles hopplösa företag, men jag har icke kunnat underlåta att i alla fall uttrycka den uppfattningen, att konstitutionsutskottets som sagdt mycket utförliga, grundliga och intressanta utredning dock icke torde vara vishetens sista ord i denna fråga.

Herr Fahlbeck: Jag skall anknyta mig till de ord, som den föregående talaren sist yttrade. Han sade, att detta betänkande säkerligen icke, huru intressant det må vara, vore vishetens sista

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m. ord i denna sak. Ja, detta är rätt. I det stycket instämmer jag med honom, men också blott i det.

Det kan visserligen synas underligt, om man till forum för en vetenskaplig utredning tar Riksdagens kamrar, men i förevarande fall är det nödvändigt. Utskottet har presterat en historisk utredning rörande Sveriges äldre och äldsta statsrätt på förevarande område, hvilken utredning är genomgående oriktig. Det är i själfva verket ingen likgiltig sak, om historiska misstag och förvanskningar få slås fast. Vi erinra oss väl från senaste tider, hvad sådana historiska misstag kunna åstadkomma. Hvad har icke missuppfattningen rörande Kiekertraktaten haft för led samma följder! Och man kan vara förvissad om, att får den åskådning, som i detta betänkande uttalats rotfästa sig, skall den på samma sätt användas som stöd för felaktiga politiska slutsatser. Den vid betänkandet fogade reservationen visar redan, huru så skott. Och den föregående ärade talaren inledde sitt anförande just med samma framställning, i hvilken han sökte stöd för sin egen uppfattning af konungens rätt att börja krig. Och detta med all rätt. Ty vi bruka ju hafva respekt för Sveriges uråldriga författning samt därefter i mångt och mycket rätta vårt omdöme om nutida förhållanden.

Nu är det emellertid så, att Sveriges äldsta författning innehöll raka motsatsen till hvad här anförts. Utskottets framställning innebär, att konungen i äldre tid icke haft rätt att börja krig utan folkets samtycke, och att härutinnan skett ändring först med envåldstiden från år 1680, en ändring som dock var mera faktisk än rättslig. Med frihetstidens början år 1719 skulle man alltså hafva återgått till ursprungliga förhållandet i detta fall och först Gustaf III:s andra statskupp har i författningen infört denna nyhet, hvilken sedermera år 1809 års grundlagsstiftare upptogo. Förhållandet är alldeles tvärtom. Hvad som här säges vara ursprungligt, det var senare tillkommet och det nu rådande var det ursprungliga.

Jag skall för att ådagalägga detta först och främst påminna om, att Sveriges äldsta författning alldeles icke är den i Magnus Erikssons landslag innehållna författningen. Sverige hade vid den tid, landslagen kom till, redan 700 år varit en helstat, och alltså ägt en helstatsförfattning, ehuru denna icke blifvit särskildt kodifierad. Emellertid hade den i dess mera framskridna form ingalunda alldeles saknat kodifikation, ty i såväl Upplandslagens konungabalk som Södermannalagen finnes den i sina grunddrag angifven. Dessutom förekommo enstaka drag af densamma äfven i de andra landskapslagarna. Det är en underlig föreställning, att Sverige icke haft en enhetlig författning under den äldsta tiden, därför att det hade landskapslagar. Dessa invercade icke på den saken, ty de blott reglerade privaträtten, som var olika i de olika landskapen. Författningen, lika för dem alla, existe-

rade naturligen oberoende häraf och oaktadt den icke blef kodifierad förrän som sagdt uti Upplandslagen af år 1296.

Sveriges äldsta författning var hvad vi kunna kalla ett demokratiskt konungadöme, där konungen regerade med folket men på det själfständiga sätt, som måste blifva en följd af helstaten. Så länge Sverige icke var en helstat utan bestod af små riken, stod naturligtvis konungen i hvart och ett sådant rike i beroende af tingsförsamlingen, churu vi därom känna ganska litet. Klart är emellertid, att då helstaten kom till, landskapstingen förlorade det mesta af sin forna politiska betydelse. Naturligtvis kunde konungen icke kränka de rättigheter, som hvarje medlem af folket och meningheterna i gemen hade, hvar och en i sin landsända. Men i allt som rörde riket och särskildt i fråga om krig och fred var han ganska enrådande.

Sådant var landskapslagarnes konungadöme, det enda som kan kallas Sveriges urgamla författning.

I Magnus Erikssons landslag däremot framträder en ny författning, som i flera afseenden afviker från den gamla. Den betecknar aristokratiens genombrott i samhälle och i stat. Rådet och det nyordna frälset äro nu de makter, som binda konungen i många fall, där han förut icke varit bunden. Det hade därför icke varit så märkvärdigt — jag medger det — om konungamakten genom denna medeltida aristokratiska författning blifvit inskränkt i fråga om krig och fred, såsom utskottet här säger. Ty det var de store, som voro herrar i landet på den tid, denna landslag kom till, liksom under hela den följande medeltiden. Men ser man närmare till, så skall man finna, att dessa inskränningar till trots konungens rätt att börja krig förblef juridiskt sedt oförändrad äfven under den nya författningen.

Vi måste för att inse detta göra klart för oss förhållandet mellan den gamla författningen och den nya aristokratiska, den som kodifierades i Magnus Erikssons landslag. Den senare upphäfde den förra endast i de stycken, som uttryckligen omtalas i lagen. Där intet nytt stadgande i samma sak förekom, där förblef det helt visst vid det gamla. Sälunda kvarstodo otvifvelaktigt en del skatter, som omnämnas i landskapslagarne men icke i landslagen, äfven under senare tid. Detsamma är fallet med ledungen samt konungens rätt att börja anfallskrig.

Härom stadgas i Upplandslagens konungabalk 10:de stycket sälunda: »Nu bjuder konung lid och ledung ut. — Vill konung själf utrikes fara eller här ut sin sända, råde själf, huru länge han vill ute vara; och efter det varder han ledung ut bjuda, som han själf vill ute vara —». Och sedan följa i ett flertal artiklar bestämmelser rörande denna ledung och de förpliktelser, som därutinnan äligga alle man. Det är alldeles uppenbart, att enligt detta stadgande konungen har obegränsad rätt att bjuda ut till ledung. Och ledung var anfallskrig. När det den tiden

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.
(Forts.)

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m. talades om anfallskrig, tänkte man icke på något annat än ledung — sjöfärd — och hvad därtill hörer. Det är den gamla svenska rätten, som här blifvit kodifierad. Är nu denna upphäfd genom den nya lagen? Ingalunda, oaktadt den icke står omnämnd med ett enda ord i dess konungabalk. Där nämnes intet om ledung, utan uteslutande om ett helt annat härväsen. — Jag skall komma

(Forts.)

till det sedan. — Men konungens rätt att bjuda lid och ledung ut är icke borta för det. Ty i samma Magnus Erikssons landslags dråpabalk med vilja, 42:a stycket, heter det: »Nu bjuder Konung ledung ut, skepp ligger i laga läge med skölden i stäf, varder man då dräpt...» Här förutsättes som klar sak, konungens rätt att föra ledung ut. Och den rätten ha konungarne under medeltiden, såsom historien vet förtälja, mer än en gång utöfvat efter landslagens tillkomst.

Nu frågas: Hur skall man då förklara den text, som är citerad i utskottets betänkande från kap. 2, paragraf 2: »alle oc the, som i rike hans byggia oc boa, ägha oc scula honom lydno halda, budh hans standa och til tienisto vara, serlica a landamärom land ath väria, oc ey ytermere meth herfärd fara utan godvilia thera faghnom.» Det är detta stadgande, som gifvit upphof till den oriktiga uppfattning om Sveriges äldsta rätt beträffande krig och fred, som utskottet gjort gällande. Tolkningen af detsamma är ingalunda lätt. För att herrarna skola förstå det, måste jag något tala om den omgestaltung af härväsendet, hvarom å ena sidan Upplandslagens konungabalk och å andra Landslagens vittnar.

I Upplandslagen talas icke om någon annan krigstjänst än dessa sjöfärder, men de äro där behandlade rätt omständligt. I Landslagens kungabalk talas däremot endast om russtjänst. Anledningen till denna olikhet har naturligen varit, att ledungen var en känd sak, som icke behöfde omtalas; den var icke något nytt. Men det var russtjänsten, som därför mycket vidlyftigt behandlas i den nya allmänna lagen. Skillnaden mellan ledung och russtjänst var för öfrigt mycket stor, icke blott i militärt hänseende, utan äfven i rättsligt, och det är detta, som här är det kardinala. Ledung var en förpliktelse, som alla voro underkastade. Den, som icke gjorde ledung på konungens bud, han var saker till böter. Och i händelse konungen icke ville göra ledung, gafs en särskild skatt, ledungslama, som ålåg alla män. Med russtjänsten förhöll det sig på helt annat sätt; den var frivillig på det viset, att den berodde på fri öfverenskommelse mellan en enskild person och kronan. Det är något af samma slag som Karl den XI:s knektekontrakt, naturligtvis med den olikheten bland annat, att russtjänsten icke var en förpliktelse, som ålåg *alla* män, utan blott den, som anmälde sig och ville frälsa sitt gods genom att göra russtjänst. I den öfverenskommelse, hvarpå denna krigstjänst hvilade, ingick bland annat skyl-

dighet att hålla sig med häst, mundering och kost inom viss tid — men samtidigt också att krigstjänsten var inskränkt till landmären; mera förband man sig icke till. Det är i belysningen af nu anförda förhållanden, som stadgandet i fråga skall tolkas enligt min mening. Efter ordalydelsen säger det, att alle de, som i riket bo, skola lyda och tjäna konungen, och härtjänst utgöra till landgränsen ej mer utan deras samtycke som vederbör. Men som icke hela folket utgjorde den krigstjänst, hvarom konungabalken talar, utan blott de russtjänstskyldige, så tyder jag de sist anförda orden (theirra fangnum) om dem allenast icke om hela folket.

*Om upp-
häfvande
af Konun-
gens rätt
att börja
krig m. m.*
(Forts.)

Emellertid, det må vara med denna tolkning huru det vill, säkert är, att konungen kunde med lejda trupper göra krig, huru mycket han ville. Och detta kunde tydligen innebära, att landet råkade i krig, oafsedt hvad lagen stadgade i detta stycke om härfärd till landsgränsen. Konungens rätt att börja krig är i verkligheten icke berörd af denna paragraf, som endast handlar om skyldigheten att göra krigstjänst och angifver, huru långt denna skyldighet sträckte sig. Här är alltså icke fråga om något »folkets medgifvande» eller »samtycke» med afseende på krig och fred — en sak som bevisas äfven däraf, att det icke fanns något organ, som kunde gifva ett sådant samtycke. Landslagen talar icke ett ord om »riksdag», icke ens om »herredag»; och hvad beträffar rådet, som är den stora nyheten, så omtalas dess befogenheter och skyldigheter ganska noggrant, men icke ett ord säges om detta. Det fanns således i den medeltida aristokratiska författningen icke något, som hindrade konungen att börja krig, men det fanns bestämmelser, som hindrade honom att utkräfvat russtjänstskyldighet så mycket, han ville. Och de innehållas i det nu omhandlade stycket.

Med den nyare tiden faller den ena efter den andra af landslagens bestämmelser bort, och man går vid sidan af densamma. Men utskottet står på samma punkt i denna sak. För att besträcka, att äfven under nyare tiden fordrades »folkets medgifvande» i fråga om krig och fred, anföres sålunda, att landslagens mångtydiga stadgande bestämdes närmare såväl i konung Johans konungaförsäkran, som isynnerhet i Gustaf Adolfs, hvarur åtskilliga uttryck meddelas. Men, mina herrar, dessa uttryck skola, för att rätt förstås, sättas i det rätta historiska sammanhanget. Sålunda förklaras, hvad Gustaf Adolfs konungaförsäkran angår, både nämnda uttryck och andra af hans ungdom. Han var nämligen omyndig, när han mottog kronan. Vidare bör man veta, hvilka dokument, som lågo bakom och ur hvilka dessa uttryck voro tagna. Det var från Gustaf Vasas testamente, som den tiden betraktades som en grundlag, lika betydelsefull som landslagen. Det innehöll bland annat följande: »Vidare skola alla våra käre söner, såväl den som kommer till detta konungs-

Om uppliga säte och regemente och hans efterkommande arfvingar, som häfvande ock de andra våra kära söner — icke företaga, förhandla eller af Konungens rätt att börja krig m. m. — utan att sådant sker med allas deras och fleres af de förnämste

(Forts.)

och de förständigaste Riksens Ständers och Ledamöters endrättiga råd och samtycke.» Det är denna förmaning, som går igen i Johan den tredjes konungaförsäkran och ännu mer i Gustaf Adolfs. Själftva ordalydelsen i dessa konungaförsäkringar visar, att så är förhållandet och att de följaktligen alls ingenting ha att göra med landslagen och dess bestämmelser. Slutligen kan man ock säga, att om landslagen ansetts stadga, att Konungen icke ägde börja krig, så hade man icke behöft de inskränkingar härutinnan, som gjordes i de nämnda konungaförsäkringarna. Men, som sagdt, de gå tillbaka icke till den utan till Gustaf Vasas testamante och de förmaningar, han där gaf.

Det är på detta sätt, man skall tolka Sveriges historia och Sveriges statsrätt i förevarande afseende. Enligt den urgamla svenska författningen hade konungen rätt att börja krig, ehuru han icke enligt landslagen kunde utkräfvä af de russtjänstskyldige mera, än hvad russtjänstbrevet innehöll. Men rätten att bjuda ut ledung stod kvar äfven sedan russtjänsten införts, och när man började förskaffa sig legotrupper, något som förekom redan under medeltiden, kunde konungen med dem börja krig, huru mycket han ville. Förhållandet var således alldeles motsatt mot hvad utskottet framställt i sitt betänkande. Därför då Karl XI införde enväldet, införde han icke i afseende å denna sak något nytt. Det skedde först genom 1719 och 1720 års regeringsformer, som betogo konungen denna hans gamla rätt. Och därvid förblef det, med vissa jämkningar år 1772, ända till år 1789, då konungen återtog sin urgamla rätt att börja krig, hvilken år 1809 således endast bekräftades och icke, såsom utskottet säger, på nytt infördes.

Det är detta, jag vill hafva till protokollet sagdt. Jag beklagar, att i betänkandet inkommit en så oriktig och vilseledande framställning om Sveriges äldsta historia och äldsta författning, som här skett. Jag vill blott hoppas, att denna missledande framställning icke vidare skall begagnas så, som skett i reservationen, och som vi nu i dag förut fått höra.

För öfrigt har jag ingenting annat att säga än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag har en gång varit medlem af en relativt stor församling, som bestod af 30—40 medlemmar, bland dem åtskilliga jurister. Då kommo stundom till mig medlemmar af denna församling, som icke voro jurister, och sade: »Det är så trefligt, om vi ha endast *en* jurist närvarande, när vi ha juri-

diska frågor före. Ty då går allt så enkelt och bra, då vota vi alla huru vi skola rösta. Men när Ni äro här allesammans, blir det en enda villervalla». Jag sade: »Jag kan icke begripa detta; följ mig, det är det riktiga». Men när jag nu satt i konstitutionsutskottet och hade denna fråga före samt var omgifven af icke mindre än sex eminenta historici — alla sutto visserligen icke i utskottet, men de, som icke gjorde det, stodo i alla fall bakom — visade det sig vara på samma sätt med historici: flere hade olika meningar i frågan. Huru skulle man då göra? Några gjorde gällande, att det vore bäst att icke skrifva något i betänkancket, om den gamla tiden. Men jag trodde, att det för Riksdagen med den vetgirighet, som finnes där, kunde vara intressant att se denna fråga i ett sammanhang för att sedan slippa den, och därför tänkte jag mig, att man borde gå så långt tillbaka i tiden, som man kunde. Då var frågan, hvilken åsikt skulle man taga? Då resonerade vi som så: »Vi hemställa, att Konungen skall bibehålla sin rätt att börja krig på sätt, som stadgas i nu gällande grundlag. Då är det naturligtvis af vikt att icke färglägga till fördel för det resultat, hvartill vi kommit, utan att i alla verkligt tvifvelaktiga fall taga motsidans mening, för att man icke skall kunna säga, att vi färglagt vår framställning af hänsyn till det resultat, vi vilja ha fram». Med afseende å den äldre tiden var det åtskilliga historici, som hade starka skäl för den meningen, att det är riktigt, hvad vi här sagt med afsende å begränsningarna i Konungens rätt att börja krig. Denna mening togo vi, och jag för min del var öfvertygad, att det var riktigt. Herr Fahlbeck har nu emellertid här i en lång utredning velat göra gällande, att det icke är riktigt. Men som Riksdagen icke är forum i denna historiska fråga, tror jag, att det är rättast, att vi lämna den åt mera sakkunniga. Det kan dock alltid vara af intresse att se, att det finnes en uppfattning, som går i den riktning utskottet framställt, och huru den motiverar sin ståndpunkt.

Om det således varit svårt för mig att på det historiska området möta motståndarne, är det så mycket lättare, när vi komma in på det processuella området. Det är herr Hellbergs yttrande, som jag har att vända mig emot. Jag skall emellertid göra processen kort med honom. Såvidt jag fattade, framställde han icke något yrkande. Men han hade ett hufvudskäl, jämte åtskilliga andra, och det var det, att det kan hända att konungarna icke alltid äro så förståndiga och att de därför kunna fatta olämpliga beslut. Det skälet var hufvudargumentet. Men därpå vill jag svara, att det ju äfven kan hända, att Riksdagarna äro oförståndiga, för att icke tala em enskilda riksdagsmän. Den saken kan icke hjälpas. Men man får hoppas, att de, som afgöra dessa viktiga frågor, i allmänhet äro förståndiga, och för öfrigt har man korrektiv, i fall något därutinnan brister, och i det

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.
(Forts.)

Om uppfallet har man vida större korrektiv mot Konungen än mot någon annan.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

af Konungens rätt att börja krig m. m.

(Forts.)

Herr Nyström: Den förre talaren berättade om ett sällskap, af hvilket han varit medlem, och där det hade uttalats, att där det var flere jurister, blef det ett virrvarr i uppfattningarna. För att åstadkomma litet virrvarr här i kammaren, skall jag be att få uttala och söka bevisa en annan mening i den historiska punkten än den herr Fahlbeck framställde. Professor Fahlbeck är, som vi veta, en teoriernas man. Jag tror, och jag är för min del alldeles öfvertygad om, att det är hans gamla böjelse att framställa nya teorier, som ledt honom att läsa och tolka landslagen på annat sätt, än hvad som enligt allmän åsikt är det riktiga, och som hittills varit häfd och sed att läsa och tolka.

Till en början vill jag framhålla, hurusom han ideligen dref ett påstående, som han tagit, enligt egen uppgift, ur utskottets betänkande, men där han läst oriktigt innantill. Han påstod, att vi sagt, att i Sveriges »äldsta författning» var det så och så stipuleradt. Här står icke taladt om »Sveriges äldsta författning», utan det står »Sveriges äldsta *författningsurkund*», hvilket är något helt annat. Sverige har naturligtvis haft »författning» före Magnus Erikssons tid, men Sverige har icke haft någon för hela landet gällande författningsurkund före landslagen. Den är således Sveriges äldsta författningsurkund. De författningsurkunder, som förut funnos, voro landskapslagarna, ty de innehålla äfven statsrätt och icke endast privaträtt, men dessa författningsurkunder ha icke varit *rikets* författningsurkunder utan *landskapens* författningsurkunder. Alltså är detta ett exempel på huru herr Fahlbeck, då det lämpar sig, läser orätt, för att på det sättet deducera fram hvad han vill.

»Sverige var en helstat långt före Magnus Erikssons tid», säger han. Ja, det veta vi alla förut. Men den helstaten var dock före medeltidens slut ganska litet hopvuxen, och ännu på landskapslagarnas tid var den så litet homogen, att landskapslingen hade en hel del rättigheter, som i våra dagar tillkomma de centrala myndigheterna, d. v. s. Konung och Riksdag. Då vi sålunda läsa hvad här står, nämligen att i Sveriges äldsta författningsurkund, landslagens konungabalk, det var Sveriges konung förbjudet att utan folkets medgifvande uppbåda folket till krigsföretag utom landets gränser, så uppställer professor Fahlbeck en ny tolkning af de lagens ord, hvarpå utskottet stöder sitt påstående. Han säger, att stadgandet endast afser frälsets uppbåd. Det är nu också att tolka lagen på ett besynnerligt sätt! Här står, att »alle de, som i rike hans bygga och bo, skola bud hans standa och till tjänst vara» — d. v. s. skola följa honom — att

värja landamäret. Det står således: *alla* som i hans rike bygga och bo. Hur man nu, rätt emot hvad lagen uttryckligen säger, kan tolka detta så, att det skulle betyda endast det världsliga frälset, förstår jag icke. Också har mig veterligt aldrig denna bestämmelse tolkats så, som hr Fahlbeck nyss tolkade den, utan man har i denna bestämmelse sett ett värn för rikets allmoge, att den, när den borde följa konungen till rikets gräns för att skydda landet mot en inbrytande fiende, icke utan eget samtycke skulle kunna föras där bortom.

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.

(Forts.)

För att gifva ytterligare stöd åt denna sin nya tolkning — churu jag verkligen icke fattar, hvori stödet bestod — ville herr Fahlbeck påstå, att »ledning» betydde anfällskrig. Den tolkningen torde också vara alldeles ny.

För resten är att märka, att då hr Fahlbeck gjorde en så stor affär af rytteritjänsten vid denna tid, detta ju kan vara befogadt i fråga om den tid, då Magnus Erikssons allmänna landslag utkom, men redan då hade dock infanteriet krossat rytteriet i början af fransk-engelska krigen; redan då hade således en ny period i krigskonstens historia brutit fram. Och då man upptog dessa bestämmelser i den andra landslagen, hade äfven i vårt land infanteriet under Engelbrekt brutit rytteriet. Följaktligen voro förutsättningarna icke fullt sådana, som hr Fahlbeck vill göra gällande, att den tiden icke något annat vapen än rytteriet hade någon raison d'être.

Enligt min uppfattning och enligt den uppfattning, som hittills varit rådande i svensk historieskrifning, har således bestämmelsen i denna paragraf af Magnus Erikssons allmänna landslag just den betydelse, som utskottet här har påstått.

Gå vi nu längre fram i tiden, finna vi, att samma uppfattning gör sig gällande äfven då; nämligen att konungen icke utan folkets samtycke skulle börja krig. För Gustaf Vasa fanns ju ingen sådan inskränkning uttryckligen stadgad och icke heller för hans äldste son, Erik. Men då genom Eriks krigslystnad landet drogs in i farliga och förödande krig, har man begagnat första lägliga tillfälle, nämligen Johan III:s regeringstillträde, för att framhålla för konungen denna gamla skyldighet för honom att icke börja krig utan folkets samtycke. Denna bestämmelse går sedan igen, som vi nyss hört, i Gustaf Adolfs konungaförsäkran.

Men, säger herr Fahlbeck, hvarför skulle man sätta in denna bestämmelse, om den redan förut funnits i lagen? — En besynnerlig anmärkning, då man vet, att äfven andra bestämmelser, som funnos i lagen, vid en konungs regeringstillträde ansågos särskildt lämpliga att förhållas konungen. I Gustaf Adolfs konungaförsäkran förekommer en hel del andra bestämmelser. Alla dessa, icke blott denna, funnos förut i lag stadgade, eller om de icke funnos där, åtminstone i häfd. Men man ansåg det vid

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m. ett så viktigt tillfälle, som då en ung konung öfvertog kronan, lämpligt att hålla för hans ögon dessa kardinalpunkter, och därför har man upptagit dem i konungaförsäkrän. Det är emellertid icke nog med att man upptagit dem i konungaförsäkrän, utan konungen har också ansett sig bunden af dessa bestämmelser.

(Forts.) Gustaf Adolf ärfde tre krig af sin far: om dem kan således icke vara tal, ty de pågingo, då han tillträdde regeringen. Men om det enda krig, han själf började, nämligen det stora tyska kriget, om detta krig har han rådgjort med rikets ständer och fått deras medgifvande, att han skulle få gå öfver till Tyskland. Under den följande tiden se vi samma företeelse förnyas. Sälunda har Utskottsmötet 1658 beslutat kriget mot Brandenburg, ehuru det kriget icke kom att exekveras, utan drogs öfver till Danmark.

Vi se således, att denna bestämmelse, att konungen icke utan folkets medgifvande fick börja krig, icke blott stod i lagen, utan att den också har tillämpats.

Mot herr Fahlbecks fråga, hvarför man tog in detta i konungaförsäkrän, om det fanns i lagen stadgadt, vill jag ställa en annan fråga: huru skall man förklara, att konungen tvangs att höra folket vid krigs början, om detta var någonting alldeles nytt, som icke hade häfd i gammal rättsuppfattning?

Hvad som — äfven efter föregående talares mening — bestämdes alldeles klart och otvetydigt år 1719, var icke någon nyhet; det var en gammal princip, som där fastslogs yttermera, och följaktligen kan jag icke alls vara med om det slut, hvartill herr Fahlbeck kommit, nämligen att här skulle vara ett försök af utskottet att ingifva Riksdagen en missuppfattning af äldre tiders förhållanden. Det är icke afsikten; icke heller har det skett af något förbiseende, utan det var utskottets verkliga åsikt, såsom jag sökt framställa den, att de bestämmelser, hvilka vi här gjort oss till tolk för, också verkligen funnits i Sveriges äldre statsskick.

Jag skall nu icke vidare gå in på saken, men jag ansåg, att från utskottets sida borde den uppfattning försvaras, hvilken herr Fahlbeck enligt min mening med mycket svaga skäl har sökt sätta i tvifvelsmål.

Herr Fahlbeck: Herr talman, mine herrar! Detta är, såsom jag först sade, icke rätt forum att diskutera sådana här frågor inför — men man kan blifva tvungen till det, och jag skall taga upp den kastade handsken!

Först och främst sades det, att jag icke kunde läsa rätt inlantill. I utskottets betänkande står visserligen »I Sveriges äldsta författningsurkund». Men just detta är ett misstag, såsom jag ock i mitt anförande antydde. Lika litet som landslagens aristokratiska författning är Sveriges äldsta författning, lika litet är dess konungabalk vår äldsta författningsurkund. Upplands-

lagen innehåller en äldre sådan. Men vidare står det litet längre fram i utskottets betänkande »svenska konungamaktens urgamla, statsrättsliga ställning», hvilket, då man läser det i sitt sammanhang, gör, att man omöjligen kan tänka på annat, än att det är den urgamla svenska författningen, som afses. Icke säga vi så om en författning, hvars grundlag existerade ännu på 1600-talet, icke kunna vi kalla den »Sveriges urgamla författning». Med Sveriges urgamla författning mena vi väl den, som ligger bakom denna. Så gör åtminstone jag.

Hvad så beträffar det omstridda stadgandet i konungabalken kap. 2 mom. 2, så öfversatte jag det precis som det står. Men när jag ser det i sitt sammanhang med stadgandet om ledungen — hvilken enligt landslagen icke är upphäfd, utan enligt det stadgande, jag anförde från dråpamålsbalken, alltjämt var gällande — måste jag uppfatta det så som jag gjort. Man kan icke vara så blind jurist, med förlof sagdt, att man ser bara på ett stadgande, utan man måste se på alla andra sådana, som finnas i lagen. För öfrigt beröres konungens rätt att göra krig icke alls af detta stadgande i kap. 2. Han kunde göra krig med lejda soldater, bäst han ville. Ingen kan bestrida, att det var fallet under hela medeltiden; men han kunde icke — det är alldeles riktigt — föra russtjänstefolket utom riket. Herr Nyström sade vidare, att i England och Frankrike hade rytteriet redan fått bita i gräset vid den tiden. Ja, visserligen där, men det var icke i Sverige. Och dessa bestämmelser i landslagen föregingos af liknande i Södermanlandslagens additament, ty på den tiden hade man icke gjort sådan erfarenhet i Sverige. Hjärtjänsten enligt landslagens konungabalk var russtjänst, ryttartjänst, och ingenting annat.

Vidare sade herr Nyström bland mycket annat, att Gustaf Adolfs konungaförsäkran innehåller bara bekräftelse på gamla saker. Nej, den innehåller icke blott bekräftelse på gamla saker, utan den innehåller mycket nytt — och det är det mesta i den. Och när herr Nyström säger, att konungen måste begära ständernas medgifvande beträffande krig, så frågar jag: skulle denne konung, som gaf 1617 års riksdagsordning, i hvilken det först beskrifves, hur ständerna skola rådgöra om konungens propositioner, och sedan heter, att om då ständerna icke komma öfverens, »så tager konungen hvad honom bäst synes» — skulle den mannen vara bunden af ständernas medgifvande? Nej, visserligen icke! Riksdagens ställning var sannerligen icke sådan på den tiden. Men Gustaf Adolf ville själf hafva folket med sig, och därför meddelade han sig städse med ständerna, om slika viktiga ting som krig.

Att utskottet haft dåliga afsikter med sin förvanskning af Sveriges historia, har jag aldrig sagt, och jag tror det icke heller; men det är icke »teorier» från min sida, såsom herr Ny-

Om upphäfvande af Konungens rätt att börja krig m. m.
(Forts.)

Om uppström menar, när jag framställer denna sak så, som jag gjort, utan för det har jag klara texter att stödja mig på. Det är på *häfva* den andra sidan som teorierna finnas, eller snarare konstruktionerna, ty det är konstruktion att i äldre tiders rätt och institutioner inlägga våra dagars åskådningssätt. Och det är det, som *af Konungens rätt att börja krig m. m.* skett i utskottets förevarande historik.

(Forts.)

Herr Clason: Då jag reserverat mig i fråga om vissa delar af utskottets historik, anser jag mig skyldig att säga några ord, eftersom min reservation gäller en sak, som nu här i diskussionen har blifvit upptagen till behandling.

Jag ville då framhålla, att man ger sig in på ett mycket vanskligt och enligt min tanke föga fruktbarande område, om man, såsom utskottet försökt, vill konstruera fram, hur en modern institution tett sig under helt andra historiska förhållanden. Där om uppstå nämligen lätt olika meningar. Utskottet har nu sökt draga ut i sammanträngd form, hvad som passar sig för dess uppfattning, samt vill slå fast det. Jag tror likväl, att man vid ett sådant förfaringssätt lätt rycker ut det, som man behandlar, ur hela dess historiska miljö, och det kan då lätt få en helt annan karaktär, än det hade för samtiden. Det är mot detta jag velat inlägga en gensaga genom min reservation.

Nu har herr Fahlbeck belyst det berättigade i denna gensaga från vissa synpunkter, och jag skall be att därtill få göra ett par korta tillägg. I fråga om medeltiden har herr Fahlbeck redan yttrat sig så utförligt, att jag kanske icke behöfver gå in därpå. Men när utskottet sedan går in på konungaförsäkringarna, så förefaller mig åtskilligt hvad utskottet där skrifer, ganska egendomligt. Utskottet säger bland annat: »Genom sin konungæd förband sig sålunda Johan III att ej börja krig utan de förnämsta ständernas, särskildt riksrådets samtycke, med mindre nöden alldeles så fordrar» Däraf vill då utskottet draga en konklusion till förmån för sin uppfattning af dåvarande historiska utveckling. Jag läser däremot detta stadgande på det viset, att det för det första icke alls är fråga om Riksdagen; och för det andra står det uttryckligt, att om nöden så fordrar, har konungen rätt att ensam börja krig. Och jag förmodar, att man äfven på den tiden var tämligen ense om, att man icke skulle börja krig annat än då nöden det fordrade.

Så kommer utskottet in på öfriga konungaförsäkningar, särskildt Gustaf Adolfs konungaförsäkran, och citerar den utförligt. Ja, men då var ju emellertid förhållandet det, att Gustaf Adolf var omyndig, och när man likväl i denne ynglings hand lade regeringsmakten, så band man honom därför med vissa stränga bestämmelser. Och hvad som också behöfver tilläggas, det är, att när man går till öfriga konungaförsäkningar under samma tidevarf, Kristinas, Karl Gustafs, Karl den elftes, saknas i dem

dessa inskränkande bestämmelser, åtminstone de allra flesta. Således får man icke förledas att tolka ordalagen i Gustaf Adolfs konungaförsäkran såsom bevis på 1600-talets statsskick.

Sedan går utskottet in på de faktiska förhållandena under den tiden och säger, för att stärka sin ståndpunkt, att Gustaf II Adolf »icke underlät att med ständerna öfverlägga om sina stora krigsföretag». Det har nu under debatten redan erinrats om — hvad man icke tänker på, när man läser utskottets betänkande — att dessa krigsföretag voro försvarskrig allesammans, åtminstone de tre första; och man kan för öfrigt betrakta äfven tyska kriget som försvarskrig, ty Gustaf Adolf var faktiskt anfallen i Polen af tyska trupper. Ja, att konungen då måste öfverlägga med ständerna om åtskilligt rörande dessa försvarskrig, är ju själfklart. Men den saken har icke det minsta att göra med rätten att *örja* krig eller icke.

På samma sätt skulle jag också vilja framhålla, att dessa öfverläggningar med ständerna, som här talats om — äfven dem bör man se i deras rätta miljö, i den tidens miljö. Dessa öfverläggningar på den tiden voro icke riksdagar jämställda med dem, som hållas i våra dagar, där man för protokoll, som tryckas, och talar för öppna dörrar, utan de voro fullkomligt hemliga sammanträden, från hvilka man mycket noga aktade sig att släppa ut någonting. Om man skall jämföra dem med något i våra dagar, vore det väl riktigast att jämföra dem med hvad som står i § 50 i riksdagsordningen om särskilda deputerade, som konungen kan öfverlägga med, då det gäller ärenden, dem han pröfvar böra hemliga hållas. Detta är naturligtvis också en garanti i fråga om utrikespolitiken, och det är en garanti, som vi hafva sett användas äfven under vårt senaste statsskick, d. v. s. under tiden efter 1809.

Jag har endast velat yttra detta, men vil tillägga, att enligt min uppfattning i flera punkter i detta betänkande, äfven andra än dem, som jag nu berört, finnas yttranden, hvilka lätt kunna tydas felaktigt, om man icke kontrollerar dem genom att söka föra förhållandena tillbaka till det historiska sakläge, under hvilket tilldragelserna verkligen passerade.

I öfrigt har jag, herr talman, naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 29 och 31 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 8 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 29 och 31 sistlidne mars bordlagda utlåtande nr 16, i anledning af väckt motion om upphäfvande af Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna friherrlig och greflig värdighet.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 328, hade herr *Eriksson* i Grängesberg hemställt, »att Riksdagen till vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen:

§ 37.

Riddarhusordningen, som fastställes etc. — — — besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes etc, — — — ; dock må han ej riddarvärdighet utdela; äfvensom alla etc. — — — 91 § stadgadt.»

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt

att Riksdagen med bifall till herr Erikssons i Grängesberg förevarande motion måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen:

Nuvarande lydelse:

§ 37.

Konungen eger att i adligt stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig af Konungen och riket synnerligen förtjente. Konungen må jämväl, såsom belöning för stora och utmärkta förtjänster, tilldela adelsmän friherrlig och friherrar greflig värdighet. Ej må adelskap, eller friherrlig eller greflig värdighet, som hädanefter förlänas, tillfalla flere, än den, hvilken adlad eller upphöjd blifvit och, efter hans död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarfving af äldsta grenen, samt, efter dennas utgång, stamfadrens närmaste manlige afkomling, af då lefvande äldsta släktgren, och så vidare. Om, genom arf, adligt stånd tillfaller den, som redan blifvit deruti sjelf upphöjd, eller genom närmare arf insatt, upphöre hans eget adelskap, så framt detta icke är af högre värdighet, i hvilken händelse stamfadrens adelskap öfvergår till närmaste släktgren; finnes ingen sådan, utslockne ätten. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som dertill, enligt här stadgade grunder, närmast berättigad är.

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den konungliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade prins, om han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konunglig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej *adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller* riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som regenten därtill förordnar.

Är den till tronföljden närmast berättigade prins af sjukdom eller af utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöfva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den af tronföljarens bröstarfvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vidt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder af ofvannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter hvad nu är stadgad, må utöfva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgad.

Föreslagen lydelse:

§ 37.

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den konungliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. tronföljden närmast berättigade prins, om han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som regenten därtill förordnar.

(Forts.)

Är den till tronföljden närmast berättigade prins af sjukdom eller af utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöfva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den af tronföljarens bröstarvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vidt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder af ofvannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter hvad nu är stadgadt, må utöfva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

Reservationer hade afgifvits af herrar *Trygger, Clason, Belinder* och *von Geijer* samt grefve *Hamilton, Alexander*, utan framläggande af deras åsikt.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! När jag tog del af ifrågavarande motion om upphäfvande af Konungens rätt att adla och tänkte mig den situation, som därmed, att denna motion väcktes, inträdde för Riksdagen, kom jag att erinra mig något, som inträffade under den första tiden, då jag var professor i Upsala. Det förhöll sig en gång så, att åtskilliga lärare voro tillsammans, och de började tala om studenterna, sökte göra klart för sig hvilka studenter man kunde hafva godt hopp om och hvilka som vore litet mera tvifvelaktiga. Lärarna indelade dem då i grupper, och med afseende å de svaga studenterna sade de, att de icke hade mycket förtroende för så kallade frukostätare och nattsuddare, utan om dem trodde de, att de icke skulle komma särdeles långt. Men då var en gammal professor närvarande, hvilken sade: Anej, de, som tillhöra denna grupp, de äro icke de farligaste, de slå sig nog fram. Nej, jag känner en annan grupp, som är mycket, mycket farligare; det är sådana, som, då de skola sitta hemma och arbeta, hvarje halftimme springa upp, gå fram till spegeln och titta sig i den samt se efter, om de äro väl kammade, eller som springa omkring i rummet och se, om böckerna äro väl ordnade, eller titta ut genom fönstret en stund, o. s. v., och så börja de igen att plugga en stund för att strax åter afbryta arbetet.

Jag tror för min del, att hvad som gäller om studenter, gäller i viss mån äfven om folk och stater. I närvarande stund

af rastlöst arbete, då de stora nationerna icke ha tanke för annat än att stärka sitt försvar och att utveckla sin andliga och materiella kultur, då de spänna sig till det allra yttersta — hvad göra vi då här? Jo, vi gå omkring och lyfta på grundlagsparagrafer och se efter, huruvida de äro moderna eller icke, undersöka, huruvida vi kunna skära bort någonting här eller där eller huruvida vi skola låta det vara kvar; och därmed sysselsätta vi hela vår tid. Är detta verkligen lämpligt, mina herrar? Kan det verkligen i dessa tider vara sysselsättning för en Riksdag, sådan som den svenska, hvilken har så många andra viktiga saker att tänka på?

Utskottet, som har tillstyrkt denna motion, har själf sagt, att utdelande af adelskap hvarken ger den adlade ökning i anseende eller innebär någon utmärkelse för hans efterkommande. Ja, hvad är det han får då? Han får i nämnda hänseenden ingenting! Och det kan väl icke vara farligt att gifva bort något, som icke är af värde; adelskapet blir ju då icke af större betydelse än en vanlig orden!

Sedermera tillägger utskottet emellertid: den här bestämmelsen, den tillämpas icke, Konungen utfövar icke längre denna rätt, det är en död bokstaf, som därför bör ur författningen utslutas.

Det är ett sådant rengöringsarbete i grundlagen, som utskottet här anser, att Riksdagen skall företaga sig. Allt skall vara friskt och lefvande, annars skall det bort. Jag tycker verkligen, att man kunde låta denna bestämmelse, när den är så klen och icke tillämpas, få själfdö. Hvarför skola vi slå ihjäl den, då den är på så god väg att dö!

Men så tillägger utskottet: »om mot förmodan konungen ändock skulle med stöd af förevarande grundlagsbestämmelse meddela adelskap eller utdela grefflig och friherrlig värdighet, skulle detta utan tvifvel vara ägnadt att framkalla en misstämning inom vida lager af vårt folk».

Det är det afgörande för utskottet; därför måste vi enligt utskottets mening vara med om att tillstyrka upphäfvande af denna bestämmelse!

Men, mina herrar, den där misstämningen inom vårt folk, tro herrarna, att den vore så mycket farligare än andra misstämningar, som då och då uppstå »inom vida lager af vårt folk»?

Och för resten, min öfvertygelse är, att om mot förmodan Konungen skulle tillämpa detta prerogativ, sedan det legat nere en lång följd af år, skulle det vara därför, att någon framstående person utmärkt sig i så hög grad, att hela landet sade: den vilja vi särskildt hedra. Och är det så, att en sådan man framträder och att vår Konung, stödd på en allmän opinion, vill

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. (Forts.)

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

meddela honom en sådan utmärkelse, får jag säga, att jag för min del skulle hälsa den dagen med den största tillfredsställelse. Jag ber, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Berger: Jag kan icke betrakta denna fråga på samma sätt som utskottets ärade ordförande. Han antydde, att frågan skulle vara en liten obetydlig fråga, och jag skall visst icke försöka att göra den till en stor fråga, men utan all betydelse är den dock icke. Äfven mindre frågor böra för öfrigt lösas på bästa sätt, och denna fråga har sannerligen fått vänta oskäligt länge på sin naturliga lösning.

Den föreliggande frågan borde enligt min tanke hafva blifvit löst för öfver 40 år sedan i sammanhang med 1866 års representationsförändring. Sedan ridderskapet och adeln 1866 afstått från sina politiska rättigheter, dröjde det en lång tid, innan något adlande ägde rum, nämligen ända till 1880, då konung Oscar den andre efter Nordenskiölds färd omkring Asien förlänade honom friherrlig värdighet och utnämnde Oskar Dickson och Palander till adelsmän. Det är ganska intressant att taga kännedom om hvad dåvarande statsministern Louis De Geer då tänkte om detta återupplifvande af det gamla prerogativet att adla. De Geer skrifver därom i sina minnen, att han inom sig ansåg saken såsom en anakronism. Det förestod vid denna tid — år 1880 — ministärförändring, och De Geer berättar följande: »Meningen var, att promotionen skulle ske, sedan Vega anländt till Stockholm, men då detta icke inträffade, förrän den nya ministären skulle utnämnas, och kungen ej var säker för möjligt motstånd från dennas sida, så blef ärendet företaget, innan den gamla blifvit afskedad.» Alltså, redan för öfver 30 år sedan var ställningen sådan, att konungen, som önskade utöfva sitt ifrågavarande prerogativ, icke ville afvakta en förestående ministärförändring, emedan han antog, att de nya statsråden möjligen skulle göra svårigheter, och statsministern lät visserligen möjligen passera, men inom sig tänkte han, att detta stadgande var föråldradt. Sådan var uppfattningen hos de styrande för 30 år sedan, och därefter har Andra kammaren tre gånger, nämligen 1893, 1904 och 1908, uttalat sig för upphäfvandet af konungens rätt att adla och förlåna friherrlig och greflig värdighet. Nu föreligger återigen ett förslag härom, och detta är biträdt af konstitutionsutskottets samtliga ledamöter från Andra kammaren.

Den allmänna meningen erkänner icke i våra dagar befogetheten af några ständs- och klasskillnader, utan jag tror, att man har rätt att säga, att den allmänna meningen fordrar, att alla dylika ständs- och klasskillnader, såvidt möjligt är, skola utjämnas. Då nu 37 § regeringsformen stadgar, att vissa medborgare kunna upphöjas i adligt stånd eller förlånas en högre

värdighet, än andra människor förmenas innehafva, har detta stadgande i regeringsformen kommit i bestämd strid med vår tids uppfattning af människovärdet. Om emellertid 37 § regeringsformen stannade endast vid själfva rätten att adla och utnämna friherrar och grefvar, så vore stadgandet icke så orimligt och så stötande, som det nu i själfva verket är. Jag syftar härmed på adelskapets ärftlighet. Det kan väl ändå icke anses rimligt, att, därför att en förtjänt man af konungen på statsrådets tillstyrkan adlas, vissa den adlades efterkommande, utan att på något sätt hafva gjort sig förtjänta om fäderneslandet, också skola blifva adelsmän. Konungen och hans statsråd kunna sannoligen icke gå i god på något sätt för att dessa efterkommande icke vansläktas från sina förfäder.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

Om sålunda stadgandet i denna paragraf i regeringsformen numera är föråldradt, hvad är då annat att göra än att upphäfva detsamma? Lagarna böra naturligtvis under hvarje tidehvarf motsvara tidens åskådningar, och detta gäller nog ock grundlagarna.

Nu har 1908 års konstitutionsutskott, som motsatte sig denna lagförändring, såsom skäl för sin mening anført, att det syntes utskottet, att Riksdagen ej utan talande skäl borde genomföra sådana grundlagsändringar, hvilka innebära ett ingrepp i de rättigheter, som äro konungen enligt grundlagens allmänna affattning tillerkända. Det vill säga, utskottet menar, att Riksdagen icke borde taga initiativ i en sådan här fråga. Härpå skulle jag vilja svara följande: Det är ett känt förhållande, att konung Oscar den andre i en till Louis De Geer öfverlämnad P. M. år 1879 utvecklade skälen, hvarför konungen icke ville låta detta kungliga prerogativ så helt och hållet gå ur bruk, att själfva rättigheten kanske en gång kunde blifva bestridd för hans efterträdare, som kunde vilja utöfva densamma. Man finner alltså, att konung Oscar den andre var synnerligen mån om att bevara detta prerogativ för sina efterträdare, och helt säkert skulle han aldrig tagit något initiativ till detta prerogativs upphäfvande. Men hvad blir då följden, om Riksdagen af hänsyn till konungen icke skall taga något initiativ i frågan, och icke heller konungen af hänsyn till sina efterträdare på tronen tager något initiativ? Då blir ju stadgandet kvarstående i alla tider, äfven om det ogillas af alla.

Det har anförts äfven ett annat skäl af 1908 års konstitutionsutskott. Det har sagts, att det är icke nog för ändamålet, att nu gällande bestämmelse om adelskapsutdelande upphäfves, utan det skulle vara nödigt, att i grundlagen infördes en bestämmelse, som uttryckligen fränkände konungen denna rätt. Enligt denna åsikt skulle en monark hafva rätt att adla, äfven om sådant icke funnes i lagarne bestämdt. Ja, därom må de lärde tvista, men praktiskt sedt ställer sig nog saken så, att om detta

Om Konungens rätt att upphöja i stadgande genom sammanstämmande beslut af konung och riksdag upphävas, lärer sedan icke komma i fråga, att något adelsskap utdelas.

adligt skänd m. m. (Forts.) Nu antydde utskottets ordförande, att det kunde tänkas komma en tid, då allmänna opinionen fordrade, att en mycket förtjänt man adlades. Jag har svårt att tänka mig, att med den fortgående demokratiseringen af vårt samhälle en sådan opinion skulle kunna uppstå. Men har man den meningen, att det ifrågavarande stadgandet är af så pass rimligt innehåll, att det för något undantagsfall skulle kunna begagnas, då bör man förstas behålla det. Men för mig står det klart, att detta stadgande är så föråldradt och, särskildt med hänsyn till adelsskapets ärtflighet, så onaturligt, att jag icke kan tänka mig något dylikt undantagsfall, i hvilket stadgandet borde kunna komma till användning.

Jag skulle kunna fatta de betänkligheter, som fortfarande göra sig gällande mot detta förslag, om det vore så, att, om förslaget nu bifalles, konungamakten skulle därigenom på något sätt försvagas. Men jag är öfvertygad om, att med den saken förhåller det sig så, att visserligen en tillämpning af detta föråldrade stadgande i 37 § regeringsformen skulle kunna inom landet uppväcka en misstämning, men att tvärtom stadgandets borttagande icke alls kan vara ägnadt att försvaga konungamakten.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Clason: Att ändra grundlagen bara för ändringens skull, utan att det finnes det allra ringaste praktiska behof därpå, anser jag icke vara högst nödigt och nyttigt, och jag skulle därpå vilja tillämpa hvad som en gång nyligen yttrats därom, att sådana grundlagsändringar, som icke hafva annat berättigande än att afse tillämpningen af allmänna statsrättsliga teorier, utan att betingas af praktiska behof, icke äro tillrädliga. Jag tror, att skulle man slå in på den bogen, så skulle man komma till ett ganska omfattande omredigeringsarbete i vår grundlag. Jag kan än mindre vara med om detta, när, såsom här väl är fallet, denna alldeles betydelselösa ändring svårligen kan uppfattas, åtminstone i utlandet, annat än som en fullkomligt opåkallad demonstration mot konungamakten.

Men jag har också ett annat skäl, hvarför jag icke kan vara med om detta. Det är så, att när man slår in på denna bog och skyndar i väg med att ändra blott för ändringens skull utan ringaste praktiska gagn, kan man lätt löpa litet för fort, och det tror jag, att man har gjort i detta fall. Om herrarna behaga se på den del af 37 §, som motionären och utskottet här vilja stryka bort, så skola herrarna finna, att den kan sägas innefatta fyra saker. För det första finnas här bestämmelser om konungens

rätt att adla och upphöja i friherrlig och greflig värdighet. Paragrafen innefattar närmast en begränsning af arfsrätten till denna adliga, respektive grefliga och friherrliga värdighet, som sålunda utdelats, så att dessa värdigheter skola afvika ifrån den vanliga arfsföljden. Den innefattar för det tredje bestämmelser, afseende att klargöra hur det skall gå till, om någon ärfver adligt stånd och själf förut är adel; och den innefattar slutligen bestämmelser om förlust af adelskap.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. (Forts.)

När motionären nu velat taga bort den första bestämmelsen om konungens rätt att upphöja i adligt, respektive friherrligt och grefligt stånd, så har han i hastigheten ock tagit bort allt detta andra. Han vill således exempelvis taga bort tredje och fjärde punkterna om hur det skall gå till, för den händelse adelskap skulle öfvergå från en ättegren till en annan. Dessa bestämmelser äro icke så gamla. De insattes i grundlagen vid 1828—1830 års riksdag, och insattes då naturligtvis med bifall af samtliga stånden för att, såsom det hette i konstitutionsutskottets yttrande, »reda invecklade förhållanden och undanröja skiljaktiga tolkningar». Det förefaller mig emellertid, som om dessa bestämmelser voro nödvändiga också för den ännu bestående adeln — när man nu icke afskaffar den — äfven om konungen icke vidare skulle ha rätt att adla.

Men hvad som synes mig ännu märkligare är, att motionären äfven vill hafva bort alla de bestämmelser, som medföra inskränkningar i de efter 1809 utdelade värdigheterna. Nu står det i riddarhusordningen, att »ridderskapet och adeln utgöres af de grefliga, friherrliga och adliga ätter, som på riddarhuset äro introducerade; dock hvad angår de efter den 6 juni 1809 tillkomna ätter med den inskränkning § 37 regeringsformen bestämmer». Men nu slopar motionären och efter honom utskottet hela denna inskränkning, hvadan följden, såvidt jag kan förstå, naturligtvis måste blifva, att ifrågavarande värdigheter hädanefter komma att gå i arf på sedvanliga arfsvillkor. Nu finnes, om jag icke tar miste, omkring ett femtontal grefliga ätter, mellan 30 och 40 friherrliga samt bortåt 80 adliga ätter, som tillkommit efter 1809. Förut har i dessa ätter endast funnits en adelsman, äldste sonen i äldsta grenen. Nu skulle denna inskränkning bortfalla. Om man då vet, att bland dessa ätter finnas de, som räknas 20, 30, 40, ja, ända till 80 medlemmar, skulle, såvidt jag kan se, följden af motionärens förslag helt enkelt i själfva verket blifva en massproduktion i ett ögonblick af adelsmän, respektive grefvar och friherrar, hvartill Sverige icke sett maken sedan Ulrika Eleonoras dagar och knappt ens då. I samma ögonblick konungen skulle förlora sin rätt att adla, skulle herr Eriksson i Grängesberg och efter honom utskottet kreera åtskilliga hundratal adelsmän, respektive friherrar — nya grefvar tror jag icke, att det blefve så förfärligt många. Jag undrar, om man icke om detta resultat,

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. med större fog än utskottet, skulle kunna yttra, att det resultatet utan tvifvel skulle vara ägnadt att framkalla en rätt egen- domlig stämning i landet. Äfven på detta skäl instämmer jag i afslagsyrkandet.

(Forts.) Grefve von Rosen, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Jag har deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet och stod under diskussionen där på samma sida som reservanterna, ehuru jag icke, då jag icke var närvarande, när beslutet justerades, blifvit antecknad som reservant. Med anledning däraf har jag begärt ordet för att tillkännagifva de skäl jag har för att yrka afslag på ifrågavarande betänkande.

Jag anser, att de skäl, som motionären och utskottet hafva åberopat, icke äro tillräckligt talande för att borttaga ifrågavarande bestämmelse i grundlagen. Motionären anför i motiveringen en hel del påståenden och sanningar, som ingen människa med sundt förnuft läser vilja bestrida. Han talar om, att om den aflidne författaren Fröding blifvit adlad, skulle hans anseende i allmänhetens ögon därigenom icke blifvit större och att folkmeningen i vår tid icke behöfver vägledas af adelsbref eller ordens-tecken, då den värdesätter snillet och den utmärkt förtjänte medborgaren etc., sanningar, som ingen läser vilja bestrida. Men att dessa sanningars upprepande skall utgöra skäl för denna bestämmelses borttagande ur grundlagen, mäktar jag icke fatta.

Jag öfverskattar icke alls adelns betydelse i våra dagar. Sedan år 1865 är den, såsom vi alla veta, högst minimal eller rättare sagdt ingen. Dess ställning i samhället beror naturligtvis på individens förmåga att hvar i sin stad eller på det område, där han är satt, uträtta något gagneligt och nyttigt och därigenom höja det stånds anseende han tillhör. Men i sin helhet betraktad är andeln numera att betrakta som en ekonomisk förening, som har att syssla med sina fonder och andra egna angelägenheter. Riddarhuset står som ett monument från våra tiders äldre historia, och riddarhusets ställning läser icke blifva hvarken bättre eller sämre, om adlandet fortfar eller icke. För min personliga del anser jag det vara riktigast och lämpligast, om adlandet upphör. Det är således icke emedan jag skulle sörja, om motionen bifalles, som jag haft anledning att motsätta mig densamma. Jag har gjort det hufvudsakligen af samma skäl, som blifvit antydt af en föregående talare. Herr Berger yttrade nämligen, att han sade sig kunna fatta de skäl, som man kunde hafva för afslag, om konungamakten därigenom skulle försvagas. Och detta har varit mitt hufvudsakliga motiv för afslag. Jag tror, att det skulle väcka en ganska obehaglig uppmärksamhet för konungamakten, om Riksdagen nu skulle besluta upphäfvandet af denna rätt. Denna rätt har monarken i alla stater, som hafva samma regeringsform som vi, med undantag af Norge, men detta land

behöfva vi ju icke taga med i räkningen, eftersom dess konstitution är så urfg. Jag förmodar, att ifall vi skulle grunda ett nytt samhälle, skulle det icke blifva fråga om att i regeringsformen inrymma bestämmelse om rätt att adla.

I likhet med utskottets ärade ordförande tror jag, att vi i allmänhet här hafva litet småaktiga ideer om en hel hop saker. I de stora länderna, England och Tyskland t. ex., adlas alltjämt, och baroner och grefvar utnämnas, och den allmänna opinionen tager detta mycket lugnt. Det torde väl icke vara någon, som icke anser, att dessa länder i det stora hela intaga en mycket ansedd ställning och verka för framåtskridande, oaktadt att de befatta sig med sådana där bagateller. Men vi anse, att på grund däraf, att den allmänna meningen fordrar det, skola vi ändra vår grundlag i en mängd fall. Ja, har den allmänna meningen icke alls någon känsla för det historiska, förstår jag naturligtvis, att det kan vara en obehaglig påminnelse om att vårt land icke är från i går, utan har många århundraden bakom sig, men för den, som det har, tyckes det naturligt, att man icke vill göra detta ingrepp i konungens rättigheter, utan att därtill verkligt talande skäl föreligga.

1908 års konstitutionsutskott, som afstyrkte denna fråga, yttrade i sitt utlåtande, att utskottet ansåg, att Riksdagen ej utan talande skäl borde genomföra sådana grundlagsändringar, hvilka innebära ett ingrepp i konungens rättigheter. Detta uttalande af 1908 års konstitutionsutskott tilltalar mig mer än det, som blifvit föreslaget af detta års, och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka afslag på utskottets föreliggande utlåtande.

Herr Uppström: Herr talman, mina herrar! Som jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet och dervid biträdt det slut, hvartill utskottet kommit, anhåller jag få yttra några ord i frågan. Tjenstgöringsskyldighet under kronan ålåg i äldre tider den svenska adeln i dess helhet, och de förmåner, den efter hand förvärfvade, utgjorde vederlaget för skyldighetens fullgörande. Småningom eftersattes eller utkräfdes icke nämnda skyldighet; förmånerna minskades icke i samma mån, och det blef slutligen så, att adeln ej ansågs hafva större åliggande att ägna sig åt statstjänst än andra svenska undersåtar. Adlandet fortgick emellertid, men vare det långt från mig att säga, att adelskap förlänades åt ovärdige; jag vet alltför väl, att därmed blefvo ihågkomne såväl vetenskapsmän till hedrande af dem själfva och en ära för fäderneslandet som äfven andra mera direkt skickade att positivt deltaga i statslifvet. Men äfven andra orsaker kunde föranleda till adlande; jag har sett ett adelsbref, däri på enskild persons ansökan adelskap förlänades honom. Orsaken till ansökningen hade af sökanden uppgifvits vara den,

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. att han önskade köpa fastighet af sådan kameralnatur, som på den tiden kunde innehafvas af allenast frälseman.

upphöja i adligt stånd m. m. Men om det nu icke kan förnekas, att på sin tid utdelandet af adelskap hade ett visst berättigande däri, att därigenom duglige och för det politiska lifvet skickade män bereddtes tillfälle att på riddarhuset deltaga i riksdagsarbetet, så har efter 1865 denna anledning till adlande upphört och annan ej kommit i stället; och nu fordrar en ganska utbredd opinion upphäfvande af själfva rättigheten att utdela adelskap eller förläna friherrlig eller grefflig värdighet, och jag anser, att man kan gå denna opinion till mötes, helst den icke vänder sig mot något särskildt dyrbart prerogativ. Man har för öfrigt i alla fall hos oss icke gått så långt som i Norge, då man där på sin tid upphäfdde adelskapet. De hos oss nu lefvande adliga ätterna blifva af förändringen alldeles oberörda; de komma icke att af densamma lida något intrång.

Hvad slutligen herr Clasons anmärkningar angår, rörande följden af upphäfvande af 37 § 1 mom. regeringsformen, så kan jag knappt tro, att han med desamma menat allvar. Ty det är ju alldeles klart, att ett adelsbref icke kan gälla för annan eller andra än dem, för hvilka det är utfärdadt, och lika klart måste det anses vara, ett de tillägg §:ens första afdelning erhållit efter 1809, till reglerande af vissa tvistefrågor, måste beträffande samma fråga gälla äfven hädanefter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag kan icke underlåta att yttra några ord med anledning af herr Tryggers anförande.

Han började med att erinra om en viss sorts studenter, som bruka förmöta sin tid med allehanda småsaker. I utskottet uttalade herr Trygger ungefärligen detsamma, men då liknade han dem, som sysslade med sådana saker som den nu förevarande, vid gamla mamseller, som städa i sina skåp. Den ena liknelsen är lika bra som den andra. Under det vi, som han uttryckte sig, sysselsätta hela vår tid med dylika småsaker, utträtta de stora nationerna märkliga ting, allt under det de hafva kvar sina titlar, ordnar och uniformer. — Kejsar Wilhelm lär helt nyligen hafva komponerat en ny uniform. Jag tycker då, att om kejsar Wilhelm har tid att komponera en ny uniform, kunna vi hafva tid att litet syssla med våra grundlagar. Det ena är icke värre än det andra.

För öfrigt tror jag, att herr Trygger, som eljest plägar utmärka sig för så mycken måtta i sina anförenden, gjorde sig skyldig till en viss öfverdrift, när han påstår, att vi sysselsätta hela vår tid med detta. Ty vi göra dock gudskelof åtskilligt annat också. Så har exempelvis i vårt land genomförts en stor och rätt genomgripande rösträtsreform, under det att ett af de

land, som han hänvisade till, Preussen, icke rådt med att frigöra sig från sin gamla antediluvianska rösträtt, som många gånger anförts såsom synnerligen kuriös och löjlig.

Vidare yttrade herr Trygger bland annat, att om det skulle inträffa, att någon man gjort sig så förtjänt, att den allmänna meningen skulle enhälligt gilla, att konungen upphöjde honom i adligt stånd, skulle — jag kan icke minnas ordalagen, men andemeningen var, att herr Trygger skulle vara den förste att hälsa en sådan åtgärd med glädje. Nu tror jag nog, att han i våra dagar får vänta på den dag, då den allmänna meningen fordrar, att en förtjänt man upphöjes i adligt stånd. Men om vi icke kunna vänta någon sådan allmän mening, är det i alla fall af visst intresse att höra herr Tryggers privata mening om en sådan upphöjelse. Jag förutsätter då, eftersom han skulle hälsa en sådan upphöjelse med synnerlig tillfredsställelse, att han ock, om denne förtjante man skulle vara han själf, om konungen funne honom »genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster» ha »gjort sig af konungen och riket synnerligen förtjänt» samt därför upphöjde honom i adligt stånd, skulle hälsa denna utmärkelse med glädje — jag ber om ursäkt, ifall herr Trygger redan är adelsman, jag är icke så hemma i adelskalendern, men jag utgår ifrån, att han icke är det. — För det första kastar detta ju ett rätt egendomligt ljus öfver herr Tryggers bekanta demokratiska åskådning; men det är en sak för sig. Men det är af intresse, att herr Trygger är en så anspråkslös man. Jag har visserligen alltid velat tro, att han tänker ringa om sin person och sina gärningar, men att han var så anspråkslös, att han efter 20 års bemärkt offentlig verksamhet skulle anse det för en heder att blifva gjord till jämlike med förste bäste adelsman, finner jag dock öfverraskande. Jag vill tillägga, att jämlike skulle han nog icke blifva, ty förste bäste adelsman skulle anse honom för en uppkomling.

Jag kan icke dela denna herr Tryggers uppfattning af adelskapets värde. Jag tror i öfverensstämmelse med utskottet, att en verkligt förtjänt man blir sannerligen icke mera förtjänt, därför att han upphöjes i adligt stånd, och jag tror verkligen, att mer och mer den uppfattningen gör sig gällande, att det kungliga prerogativet att upphöja någon i adligt stånd numera har fått den ställningen i den allmänna meningen, att om det användes, så gör det både den som använder det och den som blir föremål för användningen mer eller mindre löjlig. Men ett så beskaffadt prerogativ kan jag för min del icke tänka mig verkligen skola på något sätt bidraga till att hålla konungamakten stark. Och om det verkligen är så, att konungamakten skulle lida genom att mista detta prerogativ, synes mig det tyda på, att det är något skröpligt med konungamakten själf.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

Om Konungens rätt att upphöja adligt stånd m. m. (Forts).

Herr Trygger: Herr talman, endast några ord! Den siste ärade talaren ägnade min ringa person en alltför stor uppmärksamhet. Han har till och med omtalat hvad jag yttrat i utskottet. För så vidt han vill garantera mig, att han äfven i framtiden skall göra det, behöfver jag ju icke yttra mig i kammarren, utan om den ärade talaren vill här återgifva hvad jag säger i utskottet, slipper jag själf göra det. Det är icke alltid så lätt att finna lämpliga ord, och särskildt är det icke alltid säkert, att man kan hitta på två bilder för samma sak!

Den siste ärade talaren gjorde vidare gällande, att, med den ståndpunkt, jag till denna fråga intagit, det skulle ligga inkonsekvens i den uppfattningen, att man kunde antaga, att en person, som adlades, därigenom kunde vinna någon utmärkelse under vissa förhållanden, och att jag likvisst hade haft den uppfattningen. Ja, det har jag verkligen, *under de förutsättningar, som jag nämnde*. Jag sade: ifall en stor allmän mening skulle fordra, att en person adlades, då tror jag verkligen det skulle vara en utmärkelse. Utmärkelsen låge naturligtvis i den allmänna uppfattning, som toge sig uttryck i en dylik önskan. Jag har visst icke sagt, att jag tror, att det kommer att inträffa; och jag fruktar, att icke någon kommer att utmärka sig så mycket, att en allmän mening i vårt land, åtminstone inom den närmast öfverskådliga tiden, kommer att fordra någonting dylikt. Men om det är så, kan jag icke finna något betänkligt i att konungen då använder sitt ifrågavarande prerogativ.

Herr Berger: Herr Clason ansåg, att i hvarje fall icke hela § 37 borde upphävas, utan man skulle behöfva hafva kvar vissa bestämmelser i densamma. Mig veterligen har någon anmärkning i den riktningen icke under denna frågas behandling gjorts förrän i dag. Skulle nu så vara, att herr Clason har rätt i sin anmärkning, hvilket jag anser han icke har, så lärer nog Kungl. Maj:t eller adeln själf ombesörja, att erforderliga bestämmelser i ifrågavarande hänseende inkomma i riddarhusordningen, ty dit höra sådana bestämmelser — men icke till Sveriges regeringsform.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu fördragarna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Friherre Beck-Friis, Lave, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—85;

Nej—45.

Om Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.
(Forts.)

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 29 och 31 sistlidne mars bordlagda utlåtande nr 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 12, 22 och 37 punkterna i lagen om val till Riksdagen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 29 och 31 nästlidne månad bordlagda utlåtande nr 34, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående sådana utgifter för kapitalökning, som afse statens affärsverksamhet, samt i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 197, hade herr *J. Rehn*, med instämmande af herr *F. O. Mörtsell*, hemställt, att Riksdagen ville bevilja ett anslag af 14,000 kronor att ställas till telegrafstyrelsens förfogande för utförande af telefonförbindelse från lämplig punkt å fastlandet till Holmön.

Utskottet hade i föreliggande punkt på återopade grunder hemställt, att Riksdagen i anledning af herr Rehns förevarande

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

motion måtte för år 1912 anvisa ett anslag af 14,000 kronor för anordnande af telefonförbindelse från lämplig punkt å fastlandet till Holmön inom Västerbottens län, dock att anläggningen i fråga icke måtte utföras, förrän från ortinvånarna lämnats vederbörlig förbindelse att erlægga afgifter för minst 5 telefonabonnemang äfvensom att bestrida kostnaderna för såväl lokal för telefonstationen som aflöning till dess föreståndare.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. G. L. Billing* och *O. Jonsson*, friherre *J. G. Beek-Friis* samt herrar *H. Andersson*, *P. Olsson*, *J. A. Sjö*, *A. E. Lindvall*, *K. V. Rydén* och *A. C. Lindblad*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att herr *Rehns* förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr vice talmannen: En enskild motionär har föreslagit, att ett anslag af 14,000 kronor skulle beviljas för anordnande af en telefonförbindelse från lämplig punkt å fastlandet till Holmön inom Västerbottens län. Barmhärtighetsskäl tala för utskottets betänkande, men därmed synes mig också allt vara sagdt, som kan sägas till förmån för motionen. Skäl synas mig dock vara för att icke bifalla motionen och således ej heller utskottets hemställan. Det är tre sådana skäl, som jag skall be att få påpeka.

Det första är, att denna fråga har så pass nyligen som år 1908 varit föremål för Kungl. Maj:ts pröfning efter alla vederbörliga myndigheters hörande, och Kungl. Maj:t har då afslagit den gjorda hemställan. Det är åtminstone för mig motbjudande, att Riksdagen skulle på sätt, som nu föreslås, desavuera Kungl. Maj:t i en sådan fråga.

Det andra skälet är, att det svenska telefonväsendet bedrifves såsom en affär och bedrifves från affärssynpunkt på ett tillfredsställande och berömvärdt sätt. Beviljandet af medel till nya telefonledningar sker icke i anslagsform, utan de behöfliga medlen anvisas på lånevägen, och endast sådana telefoner anläggas, som beräknas vara ekonomiskt bäriga. Här föreslås nu att frångå den regeln och att således införa i statens telefonväsende en ny princip eller att anlägga telefonledningar med stöd af direkt anslag och att anlägga telefonförbindelser, om hvilkas bärighet man icke blott icke är öfvertygad, utan om hvilka man vet, att de icke äro ekonomiskt bärkraftiga. Det synes mig vara en ganska allvarlig fråga att bryta med den hittills gällande principen.

Så kommer jag till mitt tredje skäl. Det är tanken på de konsekvenser, som skulle följa af ett bifall till motionen. Man kan visst säga, att i afscende på Holmön föreligga sådana särskilda, ömmande omständigheter, att man icke kan vänta att finna dem alldeles lika upprepade vid ett annat tillfälle. Nej, icke alldeles lika, men likartade. Det finnes ofantligt många

platser här i Sveriges land, både öar och platser på landet, som ligga så långt, om jag får begagna ett sådant uttryck, från heder och ära, att det för deras befolkning är lika stora svårigheter att komma i beröring med centrala platser, med läkare och dylikt, som det är för invånarna på Holmön. Bifalles nu denna motion, blir naturligtvis följderna, att den ena motionären efter den andra anser sig uppfordrad och berättigad till att väcka motion för att få telefon till någon aflägsen, illa utrustad plats inom sitt valdistrikt. Det kan omöjligt bestridas. Därför anser jag, att man icke bör bifalla motionen och således ej heller utskottets hemställan.

Jag vill tillägga, att det förekommer mig, som om denna fråga om telefonförbindelse till Holmön skulle kunna framkomma uti en ny gestalt, hvarigenom man skulle kunna åtminstone förebygga allt för stora konsekvenser utaf ett bifall. Det antyddes uti utskottet en sådan utväg, men förslaget ville man icke gå in på, och för den skull anser jag mig böra yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag ber först att få påvisa, att det skäl, hvarmed herr vice talmannen började, och det skäl, hvarmed han slutade, stå fullkomligt i strid mot hvarandra. Herr vice talmannen sade till en början, att för detta anslag tala endast barmhärtighetsskäl. Han slutade med att säga, att han skulle väl kunna tänka sig, att man på ett annat sätt skulle vinna målet, nämligen telefonförbindelsen till Holmön, och att detta varit på tal inom utskottet men icke medfört något resultat. Det sättet vill jag omtala för kammaren var att afslå nu förevarande hemställan men skriva en sådan motivering, att Kungl. Maj:t till följd af de skäl, som ur synpunkten af allmänt bästa ovillkorligen tala för anläggandet af en telefonförbindelse till Holmön, skulle vara tvungen att nästa år komma fram med en proposition i ämnet. Detta förslag vann icke utskottets bifall. När herr vice talmannen emellertid omtalade detta och sade, att han gått med därpå, så erkände han, att det finnes andra välgående skäl än barmhärtighetsskäl, som tala för detta anslag.

Af de tre skäl, som herr vice talmannen framförde och som tala mot förslaget, var det första, att frågan varit underkastad Kungl. Maj:ts pröfning år 1908, att Kungl. Maj:t hade afslagit frågan och att han icke ville gifva någon bakläxa åt Kungl. Maj:t. Detta tala de ärade reservanterna och bland dem herr Billing om uti sin skrifna reservation, men där står också, att de i ämnet hörda sakkunniga myndigheterna hade uttalat sig mot förslaget. Detta är icke riktigt. För det första har telegrafstyrelsen yttrat sig ganska välvilligt för förslaget. Den har talat om, att denna telefonanläggning skulle medföra betydande för-

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

delar, icke blott för de enskilda, utan äfven för det allmänna. Och så fortsätter telegrafstyrelsen på följande sätt:

»Emellertid anser sig telegrafstyrelsen böra meddela, att då telegrafstyrelsen för dylika ledningars byggande endast är hänvisad till lånemedel, men det, enligt verkställda utredningar, icke finnes någon utsikt till att telegrafverket på nämnda belopp skulle kunna erhålla skälig ränta och än mindre sådan inkomst att amortering vore möjlig, den ifrågavarande ledningen icke kan byggas med anlåtande af dylika medel.»

Sedan slutar telegrafstyrelsen med att föreslå Kungl. Maj:t att lägga fram frågan för Riksdagen och anhålla, att Riksdagen skulle bevilja det erforderliga beloppet, 14,000 kronor. Äfven lotsstyrelsen och arméfördelningschefen hafva talat om de allmänna skäl, som kunna anföras för denna telefonanläggning. Lotsstyrelsen säger, att denna telefonanläggning skulle kunna vara af betydelse för sjöfarten.

Jag vill nu gå till det andra skälet, som herr vice talmannen framfört. Det var, att man här skulle införa en ny princip, och han gaf då en elege, som jag gärna vill underskrifva, till telegrafstyrelsen, därför att den på ett så förtjänstfullt och affärsmissigt sätt hade skött sitt verk. Nu är det så, att telegrafstyrelsen icke velat vara med om att anlägga en sådan förbindelse till Holmön för de penningar, som staten genom lån anvisat till den, utan säger, att det finnes goda skäl för telefonförbindelsen, men därtill fordras, att Riksdagen ger ett särskildt anslag. Det ligger en mycket stor konsekvens i denna telegrafstyrelsens hållning, och det finnes intet skäl att lämna anslaget, om vi däri genom skulle förrycka den af Kungl. Maj:t och Riksdagen fastslagna principen, att telefonväsendet i allmänhet skall skötas affärsmissigt, så att det bär sig.

Nu kommer herr vice talmannen till sist med sitt stora skäl. Det är de konsekvenser, som man skulle draga, om man lämnar detta anslag. Det är ju en sak, som herrarne väl kunna tänka sig, att man i utskottet är mycket rädd för. Det har jag hört talas om under alla de år, jag suttit i utskottet. Hvarenda gång anföres detta, när motionärer vilja, att Riksdagen skall lämna fördelar åt aflägsna landsdelar för förbättrande af kommunikationer och provinsialläkarelöner och dylikt. Hvarenda gång talas det om dessa konsekvenser och att de äro så farliga, så att utskottet är betänksam. Men flera gånger har det dock det oaktadt gått i Riksdagen, och jag tror icke, att man med rätta kan säga, att konsekvenserna ha varit så farliga, som man uppmålat.

Herr vice talmannen slutade med att säga, att skall man gå med på detta och lämna Holmön denna hjälp, så kan det påvisas andra trakter i vårt land, som med skäl kunna fordra anslag till telefonledning. De, som inom statsutskottet försökt opponera sig mot dess beslut, gjorde sig mycket besvär för att

hitta på andra trakter i landet, som i detta hänseende kunde jämnställas med Holmön. Man drog fram som exempel en ö, Hanön, som ligger utanför Blekinge, och äfven andra öar, men jag tror vi kunna säga, att det var med mycket ringa framgång, ty de klimatiska och andra förhållanden voro så olika på dessa ställen, att jämförelserna haltade betydligt.

Nu har jag förut berört, att det finnes allmänna intressen, som tala för, att vi skola bevilja detta anslag, men jag vill uppriktigt säga, att för mig hafva de mest talande skälen varit de humanitära. Denna ö, som här är fråga om, har omkring 450 invånare. Befolkningen är fattig, och vi hafva fått reda på, att denna befolkning kan icke åstadkomma mer än 1,900 fyrk, och att det uttaxeras 125 öre pr fyrk om året. År 1891 byggde detta lilla kapellag en kyrka för 15,000 kronor, som det själf betalade. Det talet har således icke fog för sig, att man skulle kunna tänka sig, att den här lilla kapellförsamlingen skulle våga sig på att upplåna 14,000 kronor och själf bygga telefonledningen. Det förstå herrarne, att om det vore möjligt, skulle befolkningen underkasta sig väl stora uppoffringar. För att vidare klargöra för herrarne, huru svårt det kan vara för befolkningen därstädes, ber jag att få omtala, att det händer under långa tider och ibland en månad i sträck, att det finns icke en enda dag, då postförbindelsen kunnat uppehållas med fastlandet. Nu är det naturligt, att det icke finnes någon läkare på Holmön, men finnes telefonförbindelse med fastlandet därstädes, skulle det vara möjligt för befolkningen att samtala med läkare på fastlandet under dessa tider och af dem få råd. Ett medikamentförråd finnes på Holmön, och det skulle då kunna komma till användning. Det förstår hvar och en, att det skulle vara till ofantlig välsignelse för den fattiga befolkningen, endast i detta hänseende, om den kunde få denna telefonförbindelse.

Ja, herr talman, jag upprepar ännu en gång, att det, som för mig varit det mest vägande, har varit de humanitära skälen, och jag tror äfven, att jag vill säga, att konsekvenserna af ett bifall till utskottets hemställan icke skola blifva farliga. Därför ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Friherre Beck-Friis, Johan: Att telegrafverket skötes såsom ett affärsdrifvande verk och att där lägges till hufvudgrund, att det skall få sina anläggningar att bära sig, är ju en synnerligen lofvärd sak, men att den satsen skulle drifvas så långt, att staten icke borde anlägga några som helst ledningar, på hvilka man icke kunde beräkna ränta, synes mig vara att drifva satsen alltför långt. Tvärtom anser jag, att det kan blifva i många fall nödvändigt, att det bygges telegraf- och telefonledningar, som icke kunna beräknas bära sig, men som äro af synnerlig vikt för t. ex. militära ändamål eller, såsom här, för

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

sjöfarten af behovet påkallade. Jag hyser sålunda den bestämda uppfattning, att man icke bör ställa sig afvisande för en telegraf- eller telefonledning, därför att den icke kan blifva rentabel, såvida den ur andra synpunkter visar sig för det allmänna vara af vikt och betydelse. Skall man emellertid nu bygga en sådan telefonledning, som man anser vara af särskild vikt i ett eller annat afseende, så anser jag, att den telefonledningen, innan den bygges, skall undersökas och förslag därom framläggas inför Riksdagen af Kungl. Maj:t, på det att Riksdagen må för detta ändamål bevilja särskilda medel. Den telefonledning, som här är fråga om, har helt nyligen, för endast ett par år sedan, varit föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Kungl. Maj:t kunde då icke gå in på, att den skulle byggas, och såsom grund för detta beslut hänvisade Kungl. Maj:t till det förhållande, att telegrafverket byggde sina ledningar med upplånta medel. Hade Kungl. Maj:t emellertid då varit alldeles på det klara med, att denna ledning var utaf mycket stor vikt och betydelse, så är jag öfvertygad, att Kungl. Maj:t något af dessa närmaste år hade kommit fram till Riksdagen med begäran om anslag härtill. Så har Kungl. Maj:t emellertid icke gjort. Då har en enskild motionär i Andra kammaren tagit upp denna fråga och begärt, att Riksdagen nu måtte anvisa 14,000 kronor för ledningens anläggande. Alla de skäl, som här kunna förebringas, har ju särskildt grefve Wachtmeister mycket noga framhållit, och jag vill icke på något sätt underkänna dem, men jag ber dock att få påpeka, att det är egentligen humanitära skäl, som grefve Wachtmeister framhållit. Skola vi emellertid på enskild motionärs förslag börja att bygga telefonledningar och låta humanitära skäl tala, då tror jag, att vi få komma att använda en rätt god del af vår tid för att pröfva sådana motioner, ty landsdelar med fattig befolkning, som bor aflägsset och för hvilken det kan vara af stor vikt att genom telefonledning få bättre förbindelser, kunna säkerligen sökas reda på i hvarje valkrets, och då bör det vara vederbörande riksdagsmans skyldighet att frambära dessa landsdelars önskemål. Jag tror således, att det vore ett farligt prejudikat att nu gå in på, att Riksdagen skulle anvisa medel för en telefonledning på grund af enskild motionärs förslag.

Vi behandlade en liknande fråga år 1906, då det motionerats om, att för byggande af en telefonledning Lycksele-Stensele skulle anvisas 26,500 kronor. Riksdagen ansåg då enhälligt, att detta var en farlig väg att slå in på, och motionen blef också af båda kamrarna afslagen. Det är således något särskildt med denna motion om Holmön och det är nog hufvudsakligen, att man tycker det är synd om den befolkning, som bor där, men ett dylikt skäl får man icke låta tala så högt. Emellertid finnes det ett viktigare skäl, som talar för en telefonledning till Holmön, men det är, som redan blifvit sagdt, af den beskaffenhet, att Kungl.

Maj:t bör inkomma till Riksdagen med framställning om anvisande af medel till denna telefonledning.

Herr greve Wachtmeister påstod, att statsutskottet haft svårt att finna andra öar, som skulle behöfva samma hjälp som Holmön. Ja, det är ju icke så lätt att på rak arm taga fram den ena eller andra ön, där förhållandena äro likartade med dem å Holmön, men nog finnes det både öar och andra platser, där samma förhållanden råda med afseende å det lilla kapellet, folkantalet, fattigdomen, skatterna och alltsammans. Jag är öfvertygad om, att, om vi nu bevilja detta anslag, det kommer att sökas upp anledningar till att begära anslag till andra liknande telefonledningar och jag är likaledes öfvertygad om att, sedan nu herr statsrådet och chefen för civildepartementet åhört diskussionen här, Kungl. Maj:t, därest en telefonledning till Holmön finnes vara behöflig, förr eller senare kommer att framlägga denna fråga inför riksdagen. Men att nu för första gången på grund af en enskild motionärs framställning anslå medel till en telefonledning anser jag vara ytterst riskabelt och komma att få vidtgående följder.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Grefve Klingspor: Statsutskottet brukar icke hemställa om bifall till en enskild motionärs framställning, utan att verkligen tungt vägande skäl föreligga, och detta anser jag här vara fallet. Såsom af föregående talare påpekats är här fråga om att anlägga en telefonförbindelse från fastlandet till Holmön. Holmön ligger, såsom herrarna hafva sig bekant, strax utanför Umeå stad vid den smalaste delen af Kvarken. Utanför Holmön råda ganska svåra sjöfartsförhållanden. Vissa tider af året är det lättare att komma fram på den västra sidan och under andra på den östra. Detta få de sjöfarande taga reda på, och några underrättelser härom kunna icke fås annat än från själfva Holmön. Om det icke finnes telefonförbindelse är det således svårt att få reda på, hurudana isförhållandena äro utanför Holmön. Vidare är det, såsom redan blifvit anmärkt, icke möjligt för den fattiga befolkningen å ön att själf bekosta denna telefonledning, som går till ett afsevärdt belopp i jämförelse med befolkningens ekonomiska styrka. Det har sagts, att det äfven finnes andra platser, där man skulle hafva skäl att på enskild motionärs framställning anlägga telefonledningar. Ja, det kan ju hända sådana finnas, ehuru det icke är bekant för oss. Emellertid är det ju vanligt, att man beträffande Norrland gör vissa undantag. Jag vill påminna herrarna om, att riksdagen lämnat särskild ersättning till extra provinsialläkare på ett par ställen i Norrland. Vidare hafva vi gått ifrån våra principer och beviljat särskildt anslag till förbättrande af vägar i Norrland och äfven till andra ändamål, just därför att man an-

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön.
(Forts.)

sett, att denna landsända behöfver särskildt understödjas. Vi hafva sålunda förut vid flere tillfällen frångått våra förutvarande principer, och jag anser det finnas grundad anledning till att äfven här göra sammaledes.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Biörklund, Henning: De humanitära skäl, som tala för bifall till utskottets hemställan hafva redan blifvit påpekade och, såsom det synes mig, fullt behjärtade, och jag vill därför nu lämna dem åsido.

I stället vill jag med anledning af den fara för konsekvenserna som uttalats, fästa uppmärksamheten på, att äfven om det finnes andra platser i vårt land, som ligga aflägsset från centrala delar eller, såsom en talare yttrade, »långt från ära och redlighet», finnes det dock få, som hafva det så illa stäldt i fråga om kommunikationer, som just invånarna på Holmön. Så t. ex. förekom från den 21 december 1906 till den 20 januari 1907 ej en enda dag, då postförbindelsen kunde uppehållas mellan ön och fastlandet och under vintern 1909—1910 var möjligheten till sådana förbindelse oviss från hösttid ända fram till början af februari. Under senaste vinter har isoleringen för öns befolkning varit svår och kännbar. Västra Kvarnen, som vanligen plägar frysa till vid jultiden, började isbeläggas först den 20 februari. Den 22 februari blef det möjligt att efter stora ansträngningar och långa omvägar första gången med häst och fordon nå fastlandet. Under tiden november—februari har endast en posttur i månaden kunnat komma fram till ön i regelbunden tid. Mellan den 4 och 28 december, mellan den 9 och 28 januari samt mellan sistnämnda dag och den 9 februari har det icke alls varit möjligt att från fastlandet taga sig fram till ön. Än har det varit ihållande stormar, än lös is och ogenomtränglig, drifvande issörja, som omöjliggjort öfverfarten. Hvari svårigheterna bestå för öns befolkning genom sådana långa isoleringsperioder, därom behöfver jag intet nämna. Det är redan påpekadt, och herrarna inse det säkerligen till fullo. Då det i reservationen står, att den i ämnet hörda sakkunniga myndigheten afstyrkt framställningen, vill jag såsom min åsikt uttala att det understundom kan vara ganska svårt att afgöra, hvilken som i hvarje speciellt fall är att betrakta såsom sakkunnig myndighet. Reservanterna förmena tydligen, att telegrafstyrelsen i detta fall är en sådan sakkunnig myndighet. Ja, telegrafstyrelsen är sakkunnig ifråga om telefonanläggningar, men icke ifråga om en Orts speciella behof af sådan. Men ingen af de hörda myndigheterna har afstyrkt framställningen, ej ens telegrafstyrelsen. Af de myndigheter, som yttrat sig i frågan, säger chefen för flottans stab, att »en ledning från Säfvar växelstation till Holmö by skulle ur flottans synpunkt gifvetvis vara af afsevärd nytta», och anser, »med hänsyn till

de många fördelar, som en sådan förbindelse skulle medföra såväl för det allmänna som för invånarne på denna, hvad kommunikationer beträffar, illa lottade ögrupp, att densamma bör komma till stånd med anlåtande af statsmedel.» Lotsstyrelsen uttalar, att styrelsen »med hänsyn till de fördelar, som en sådan förbindelse skulle medföra för det allmänna, anser ifrågavarande telefonledning böra komma till stånd med anlåtande af statsmedel.» Chefen för arméfördelningen säger, att »en sådan åtgärd i viss mån skulle blifva försvaret till gagn» och telegrafstyrelsen förklarar, att »då ifrågavarande telefonförbindelse synes komma att medföra beaktansvärda fördelar icke blott för den enskilde utan äfven för det allmänna», telegrafstyrelsen »finner sig icke hafva något att erinra mot att förbindelsen kommer till stånd.» Det kan väl icke kallas att afstyrka.

Jag vill nu hemställa, om faran för konsekvenserna kan vara så synnerligen stor. Då det för denna telefonförbindelse kan åberopas dels humanitära skäl, icke blott att befolkningen på Holmön har långt till någon plats, där det finnes läkare, utan äfven att svåra isförhållanden under lång tid af året göra all slags förbindelse med fastlandet omöjlig, dels ock den viktiga omständigheten, att alla de myndigheter, som hörts i saken, uttalat behofvet af denna förbindelse ur det *allmännas* synpunkt, tror jag icke, att man skall kunna uppvisa många, ja, knappast något fall, där konsekvensen skulle fordra ett bifall, om vi nu på en enskild motionärs framställning bevilja medel för en telefonledning till Holmön.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Beck-Friis, Johan: Den senaste ärade talar-
ren framhöll, huru många myndigheter som tillstyrkt en telefon-
förbindelse till Holmön, innan frågan kom före hos Kungl.
Maj:t. Ja, det är alldeles gifvet att denna linje är af stort in-
teresse för den ort det gäller och att de myndigheter, som finnas
där, tillstyrkt densamma. Vidare framhöll den ärade talaren or-
saken, hvarför icke telegrafstyrelsen tillstyrkt förslaget, nämligen
att inga särskilda medel funnos anvisade, utan man skulle
få använda lånemedel. Sedan denna sak blifvit klar, anser jag,
att Konungens befallningshafvande i länet bör kunna lägga denna
fråga rätt och föra den fram på riktig väg. Då så sker, är jag
öfvertygad om, att denna telefonlinje snart kommer till stånd.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde
herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden proposi-
tioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare där-
på, att Kammaren skulle bifalla det förslag, som innefattades i
den af herr Billing m. fl. vid punkten afgifna reservation; och

*Om an-
slag till
telefonför-
bindelse
mellan
fastlandet
och
Holmön.
(Forts.)*

Om anslag till telefonförbindelse mellan fastlandet och Holmön. (Forts.) förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande Ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att Kammararen skall bifalla det förslag, som innefattas i den af herr Billing m. fl vid punkten 3 af statsutskottets utlåtande nr 34 afgifna reservation, röstar

Ja;

den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—69;

Nej—53.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Mom. a).

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. I den till Riksdagen aflåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t, bland annat, föreslagit Riksdagen att till utförande af nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar för år 1912 anvisa ett belopp af 2,662,219 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis redan under år 1911 af tillgängliga medel utanordna 550,000 kronor.

I sammanhang med förenämnda proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren af herr *A. J. Christierson* väckt motion, nr 142, däruti hemställts, att Riksdagen icke måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning i prop. nr 1 om 250,000 kronor för anläggande af en ranger- och uppställningsbangård i Halmstad.

Utskottet hade i förevarande moment på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med afslag å herr Christiersons ofvannämnda motion, måtte till utförande af vissa nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar för år 1912 anvisa ett belopp af 2,447,219 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t

att låta förskottsvis redan under år 1911 af tillgängliga medel *Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.* utanordna 380,000 kronor.

Vid föreliggande moment hade reservation afgifvits af herrar *C. G. Ekman, A. Wiklund, P. Olsson, A. Ekman, K. V. Rydén, J. Ström, A. C. Lindblad och C. G. Thor,* hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och med bifall till herr *Christiernsons* i samma ämne väckta motion, måtte till utförande af vissa nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar för år 1912 anvisa ett belopp af 2,197,219 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis redan under år 1911 af tillgängliga medel utanordna 380,000 kronor. (Forts.)

Vidare hade reservation afgifvits af herr *G. M. H. Ekclund,* som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag om uppförande för en kostnad af 45,000 kronor af ett nytt stationshus vid Katrineholm måtte af Riksdagen bifallas och att följaktligen det af utskottet föreslagna anslag till utförande af vissa nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar måtte med nämnda belopp förhöjas.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag har haft tillfälle att deltaga i utskottets behandling af detta ärende och därvid icke kunnat dela den uppfattning, som dikterat utskottets beslut, utan jämte några ledamöter från Andra kammaren reserverat mig, ber jag att med några ord få motivera min ståndpunkt.

Kungl. Maj:t har i denna punkt föreslagit anläggande af en rangerings- och uppställningsbangård i Halmstad för en kostnad af 250,000 kronor. Förslaget motiveras med, att Halmstads bangård sedan många år varit alldeles för trång för den stora trafik, som däröfver framgår, och att den ständigt ökade trafiken kräver att ett ökad spårutrymme snarast åstadkommes. Och i detta afseende har utskottet ansett sig öfverbevisadt om, att åtgärder omedelbart böra vidtagas.

Nu förhåller det sig så att stationen ifråga äges af Halmstad—Nässjö järnväg, med hvilken staten, såsom framgår af förevarande punkt, fört underhandlingar angående en verklig uppgörelse i bangårdsfrågan. Då dessa underhandlingar emellertid ännu icke ledt till något resultat, fråga sig reservanterna: Kan det vara lämpligt att före denna uppgörelses slutförande fatta beslut om anläggande af en bangård i omedelbar förbindelse med den af en enskild järnväg ägda stationen för en så stor kostnad som anläggningen beräknas kräfvä? På den frågan ha reservanterna förmenat, att nej är det rätta svaret. Det synes mig också som om ett beslut i enlighet med hvad utskottet föreslagit innebure icke nödvändiga och olämpliga eftergifter åt ett enskildt intresse, som i detta fall är stridande mot statens.

Härtill kommer, att markfrågan icke heller är klar. I pro-

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. positionen förutsattes, att ett inköp af mark skulle ske, men utskottet har intagit en annan ståndpunkt och för anläggningens tillkomst uppställt det villkoret, att mark skulle af Halmstads stad kostnadsfritt upplåtas. Äfven i detta fall förefaller det, som om underhandlingar borde föregå beslutet. Om, på sätt utskottet föreslår, staten omedelbart skall bygga, förefaller det naturligt, om Halmstad däraf drager den slutsatsen, att ett öfverlämnade af jord från dess sida kostnadsfritt ingalunda behöfver ifrågakomma. Det synes jämväl i detta fall naturligt, att underhandlingar om, huruvida mark skall inköpas eller om den kan kostnadsfritt erhållas, bör föregå det definitiva beslutet. Det förefaller också, som om utskottet i någon mån tviflar på, huruvida man kostnadsfritt kan erhålla mark. Trots det att utskottet för anläggningens tillkomst velat föreskrifva såsom villkor, att mark kostnadsfritt upplåtes af staden Halmstad och ehuru det i Kungl. Maj:ts förslag har förklarats att i dess kostnadsberäkning ingår äfven kostnad för inköp af erforderlig mark, har utskottet dock föreslagit samma anslagsbelopp som Kungl. Maj:t. Utskottet har sålunda i detta afseende varit frikostigare än Kung. Maj:t.

(Forts.)

Härtill kommer ytterligare, att man på senare tiden i Halmstad fört fram frågan om anläggandet af en stor ny hamn. Om denna hamnanläggning kommer att realiseras enligt den plan, af hvilken ritningar delvis förelågo inom statsutskottet, skulle följden blifva, att större delen af hamnen skulle blifva belägen på, från den nuvarande järnvägsstationen räknadt, andra sidan af Nissan. Hela utskottet föreföll öfvertygad om, att under sådana förhållanden hufvudstationen lämpligen bör förflyttas, och den mark, som då kan komma i fråga såsom plats för stationen, äges af staten. Härigenom skulle banan också blifva mera kort och rak, och jämväl i detta afseende vissa fördelar vinnas.

Nu förstär jag, att man kan komma och säga, att det ligger i vida fältet, när detta kommer att ske. Men jag tror icke att en sådan invändning bör afgörande inverka på vårt beslut i föreliggande fall. Det är väl så, att om samtidigt med det, att ett förslag till en ny hamnanläggning framkommit, ett beslut fattas, hvarigenom hufvudstationens fortsatta förläggande till en från den ifrågasatta hamnanläggningen aflägsen plats bestyrkes, denna hamnanläggnings realiserande, så vidt jag förstär, däri genom försväras och försenas.

Då jag sålunda tror, att goda skäl förefinnas för den uppfattning reservanterna i detta afseende hysa, så ber jag, herr vice talman, att få yrka, att kammaren med afslag å utskottets hemställan måtte bifalla den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr statsrådet grefve Hamilton: Enligt min mening hvilat den siste ärade talarens yrkande på en missuppfattning.

Till att börja med ber jag få erinra om att vid den s. k. Västkustbanan det egendomliga förhållandet äger rum, att vissa stationer icke ägas af staten, utan af de vid dessa stationer sig anslutande enskilda banorna, ett förhållande, som naturligtvis är till ganska stor olägenhet för statsjärnvägen.

Jag skall äfven be att få påminna om att den egentliga initiativtagaren i denna fråga är Riksdagen. För att klargöra detta vill jag i korthet erinra om frågans förhistoria. Staden Halmstad har sedan ganska lång tid tillbaka sträfvat efter att komma i besittning af vissa delar af den omedelbart till staden gränsande s. k. Slottsskogen, som tillhör kronan, och som till vissa delar är tätt bebyggd men faller utanför stadsplanen. År 1906 framlade Kungl. Maj:t en proposition i syfte, att en viss del af Slottsskogen skulle öfvergå till Halmstads stad, men denna afslögs af Riksdagen under hänvisning till, att förhållandena vid Halmstads station voro sådana, att fråga angående omläggning af kommunikationsförhållandena därstädes vore nära förestående, och det icke vore skäl att afhända sig Slottsskogen; då denna kunde behövas dels för anläggandet af den nya stationen och dels såsom bytesmedel med staden. Frågan om utredning och omläggning öfverhufvud taget af kommunikationsplanen vid Halmstads järnvägsstation upptogs sedermera af Riksdagens samma år församlade revisorer, som påvisade hvilka i flera hänseenden ytterst otillfredsställande förhållanden rådde vid Halmstads station, icke minst för statsjärnvägens räkning, samt påyrkade, att frågan så snart som möjligt måtte upptagas till utredning samt underhandling med vederbörande parter. Särskildt underströko de, att det vore skäl att taga upp frågan så snart som möjligt, emedan erfarenheten lärde, att dylika frågors lösning alltid toge mycket lång tid i anspråk. Samtidigt framhöllo revisorerna, att frågan om ordnande af kommunikationsförhållandena i Halmstad skulle lättast kunna lösas på det sätt, att man satte stationsfrågan i förbindelse med en fråga, som också är aktuell och af stort intresse för Halmstads stad, nämligen rörande omläggning af hamnen, och antydde liksom 1906 års Riksdag hade gjort, att Slottsskogen därvid skulle kunna användas, åtminstone delvis, såsom bytesmedel. Till hvad statsrevisorerna sålunda framhållit anslöt sig 1907 års Riksdag fullständigt. Under sommaren 1907 upptogs frågan af Järnvägsstyrelsen enligt de riktlinjer, som Riksdagen hade gifvit, underhandlingar inleddes på basis häraf med den enskilda järnvägen och Halmstads stad, och såsom statsrevisorerna antydt, sökte man på samma gång få in frågan om hamnen. Men det visade sig snart, att statsrevisorerna haft mycket rätt, då de sade, att sådana frågor som denna alltid kräfde mycket lång tid. Man har, såsom den förste ärade talaren rik-

*Anslag till
nya byggnader och
anläggningar vid
statens järnvägar.*
(Forts.)

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. (Forts.)

tigt framhöll, ännu icke lyckats komma till något slut. Halmstads stads och statens intressen tror jag mycket väl kunna förenas. Svårare är det att förena statsintresset med det enskilda järnvägsbolags, som äger stationen. *Men*, fast man icke kunnat komma till något slut i hufvudfrågan har man kommit så långt, att man kan vidtaga en åtgärd, som skulle vara af allra största betydelse icke blott för statens järnvägar utan äfven för saken i dess helhet, såtillvida, att hela stationsfrågan skulle komma i ett bättre och för staten förmånligare läge. Man kan redan nu fatta beslut om anläggande af en rangeringsstation, hvars anläggning och läge icke på något sätt inverkar på frågans lösning i dess helhet. Det föreligger hufvudsakligen tvänne olika förslag till frågans lösning; det ena företräder statens och stadens intressen, det andra företräder det enskilda bolagets. Hvilket sätt man väljer för frågans lösning, vare sig stationen flyttas öfver ån eller får ligga kvar, äro alla, som deltagit i förhandlingarna, ense därom, att denna rangeringsstation bör komma till stånd. Distriktsförvaltningen har, då den gjorde sin framställning i ämnet, särskildt understrukit och framhållit vikten af att, om äfven frågan i dess helhet icke nu löses, likväl nu få fram denna rangeringsstation, och jag nämner detta därför att i den inom Andra kammaren väckta motionen det säges, att ärendet icke blifvit tillbörligen utredt, ty distriktsförvaltningen hade icke blifvit hörd i frågan. Nej, det har den icke, därför att detta är distriktsförvaltningens eget förslag, som densamma på det varmaste rekommenderat till Kungl. Maj:t.

Nu ansåg den siste ärade talaren, att om man på detta sätt, såsom han förmenar, ginge händelserna i förväg, skulle staten få mindre kraft vid den fortsatta underhandlingen; den skulle beröfvas en trumf, som den nu hade. Enligt mitt och Järnvägsstyrelsens förmenande är förhållandet alldeles tvärtom. För närvarande har staten vid underhandlingen med det enskilda bolaget ingenting att komma med, därför att staten helt och hållet är beroende på detta enskilda bolags godtycke. Staten kan icke vid den nuvarande stationen tvinga fram större utrymme, men om ifrågavarande rangerbangård uteslutande anlägges för statens egen räkning — och något annat är icke fråga om här — då är det ju klart att dessa svårigheter äro borta. Staten står då vis à vis det enskilda bolaget, då dess fordringar framställas, så att densamma icke är så beroende, ty svårigheterna till följd af den stora trängseln och starka trafiken på statsjärnvägen skulle genom anläggande af ifrågavarande rangerbangård komma att undanrödjas. Således, såvidt jag förstår och med denna synpunkt, kommer staten i mycket bättre belägenhet än förut.

Så sade den ärade talaren, att underhandlingar borde hafva inledts rörande marken; denna fråga är ännu icke löst. Kanske har han rätt däruti, att frågan bort tagas upp eller att den åt-

minstone bort omtalas i propositionen. Därvid ber jag emellertid att få rätta en liten missuppfattning. Såvidt jag hörde rätt, hade han den uppfattningen, att i dessa 250,000 kronor skulle äfven ingå kostnaden för markförvärf. Nej, det gör den icke, och skulle man göra en anmärkning härvidlag, så är det den, att Kungl. Maj:t icke tagit upp kostnaden för markförvärfvet. Detta beror på att, enligt Kungl. Maj:ts uppfattning, marken är af litet värde, och det togs för gifvet, att Halmstads stad, som har så stort intresse i denna fråga, skall ställa sig tillmötesgående emot kronan och icke tveka att öfverlämna den mark som behöfves. Skulle icke så vara, har Riksdagen tvänne gånger, åren 1906 och 1907, anvisat den väg, vi böra gå, då den nämligen föreslagit utbyte af mark mellan kronan och staden.

Jag tror således icke, att den uppfattning, som förfäktats af den siste ärade talaren, kan försvaras. Och jag vill inskräpa, att förhållandena vid Halmstads station äro sådana, att för hvarje år, som går, svårigheterna ökas till obehag för statens järnvägar och stort men för den trafikerande allmänheten.

Herr Danström: Herr vice talman, mina herrar! Statsutskottet har för beviljande af ett anslag af 250,000 kr. till anläggning af en nödig ranger- och uppställningsbangård för statens järnvägstrafik vid Halmstads station uppställt det villkoret, att Halmstads stad utan ersättning skulle upplåta härför erforderlig mark. Innan jag inlåter mig på denna fråga, vill jag förutskicka, att jag här icke talar å Halmstads stads vägnar på grund af dess fullmakt. Jag kan således härvidlag icke lämna något medgifvande, ej heller något meddelande om, hurudan stämningen hos vederbörande i Halmstad kan vara gent emot detta villkor, så mycket mindre som Halmstads stadsfullmäktige icke varit i tillfälle att taga ställning till frågan.

Det påstås här i statsutskottets betänkande, att den för en rangerbangård erforderliga, staden tillhöriga, marken — det uppgifves ej huru stort område, som erfordras; det har sagts att därtill skulle åtgå 15 à 25 ända till 50 tunnland — icke skulle vara af särdeles stort värde. Ja, det beror på, hur man bedömer saken. Området är emellertid beläget icke långt från i uppgjord stadsplan intagna byggnadstomter och har vid planläggningen undantagits, emedan det ansågs behöfligt för statsbanans ändamål.

Vidare påstås i utskottsberättelsen, att staden, såsom kommun betraktad, skulle ha obestriddlig fördel af, att statens järnvägar, sin plikt likmätigt, välbehöfligt ordnade sina trafikförhållanden vid Halmstads station genom utläggande af nödvändiga uppställnings- och rangerspår. Detta kan jag knappast gå in på. Icke blifva stadens byggnadstomter mera begärliga eller värdefulla, därför att en rangerbangård med signalerande växeltåg

*Anslag till
nya byggnader och
anläggningar vid
statens järnvägar.*
(Forts.)

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. finns i närheten. Och Halmstads stads viktigaste exportrörelse med trävaror får sin tillförsel från Halmstad—Nässjö järnvägar och Västra Centralbanan, men icke från statsbanan, hvilken däremot drager bort en del af denna rörelse från Halmstads hamn till ångfärjan vid Helsingborg. De tilltänkta uppställningsspåren, som blefve en utvidgning af statens eget nu otillräckliga spårnät, och som skulle göra statsbanan, såsom ock nyss yttrades från statsrådsbänken, mindre beroende af Halmstad—Nässjö järnvägar, särskildt hvad angår godstrafiken, äro nog uteslutande ett statsintresse.

(Forts.)

Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i de underhandlingar, som förts mellan ombuden för statens järnvägar, Halmstad—Nässjö järnvägsbolag och Halmstads stad, men jag tror mig veta, att de från stadens sida framställda krafven på ersättning för marken i fråga varit måttliga. Man har bl. a. ifrågasatt ett markutbyte såsom lämplig lösning utan penninguppföring från statens sida. Ett sådant utbyte ifrågasattes också redan af statsutskottet vid 1906 års riksdag, då utskottet enhälligt härmed motiverade sitt afstyrkande af en Kungl. proposition om Halmstads slottswards försäljning till staden. Och riksdagen biföll enhälligt statsutskottets utlåtande. Detta Riksdagens beslut bör väl något betyda.

Den mark, staden skulle erhålla i utbyte, kan ju tagas så, att den ej för staten får någon betydelse vid eventuell anläggning af en personstation å Nissans västra sida. Bland annan mark, som staden torde kunna taga i utbyte är den s. k. Springbacken, ett flygsandsfält, som förut tillhört staden, men i början af förra århundradet öfverläts till staten, för att denna där skulle verkställa plantering. En del af detta område har staden sedan fått igen på hemställan af hamnstyrelsen, och det är återstoden af denna staden förut tillhöriga jord, som kunde gå in i bytet. Den har ingen betydelse för förläggande af en statens station å slottswarden väster om Nissan. Såsom tomtjord har den intet värde. Däremot vore den af viss betydelse för Halmstads hamn.

I sammanhang härmed vill jag bemöta ett yttrande af den förste talaren, att Halmstad vore betänkt på att anlägga en stor hamn på västra sidan af Nissan, hvarigenom slottswardsområdet skulle få stort värde för staten. Detta är en missuppfattning. Det har visserligen varit tal om något sådant, men det kan icke realiseras, ty det skulle kosta alltför många miljoner. Staden arbetar på att förbättra och utvidga sin nuvarande hamn på östra sidan af Nissan, och där komma enligt plan, som är uppgjord, men ännu icke fastställd, nya kajer och hamnbassänger att anordnas. Nästan hela import- och exportrörelsen är nu förlagd till östra sidan, där hamnspår finnas och där äfven ny tullkammarbyggnad uppförts. Således kommer nog godstrafiken i öfverskådlig framtid, hundratals år framåt, att stanna på östra

sidan om Nissan i samband med den rangerbangård, som nu är påtänkt att där anläggas. *Anslag till nya byggnader och anläggningar vid stats järnvägar.*

Det är naturligtvis utskottets mening, att Halmstad skall falla till föga inför det uppställda villkoret, att Halmstads stadsfullmäktige skola sträcka vapen inför det mäktiga statsutskottet. Jag vet ej, om så kommer att ske, men jag tror det knappast.

Jag vill emellertid konstatera ett ganska märkligt *antingen* — eller, som här framlagts af statsutskottet. *Antingen* skall Halmstad till en rangerbangård utan ersättning upplåta mark, hvars inlösen skulle bli föga betungande för staten — eller ock skola de mycket stora svarigheterna för trafiken å statsbanans eget stationsområde vid Halmstad fortfara ännu flera år framåt, till fara icke blott för statens rullande materiel, utan ock för människolif. Onnda tillbud ha redan förekommit. Man vill sålunda söka lägga ansvaret härför på Halmstad i stället för att låta det ligga där det ligger och där det bör ligga.

Ett tredje alternativ till dessa bägge finnes icke. Ty att tillgodose trafikförhållandena å Halmstads station, särskildt den stora godstrafiken från och till Halmstad genom spårplaneringar m. m. fyra mil därifrån, i Falkenberg, såsom en motionär i Andra kammaren tyckes ha ställt i utsikt, och hvaraf reservanterna tagit intryck, då de ju yrkat bifall till motionen, det är ett förslag, som faller på sin egen orimlighet. Ett sådant arrangemang, om det ens vore möjligt, skulle medföra flerdubbelt ökade driftkostnader för den å statsbanan alltjämt växande trafiken vid Halmstad.

Under år 1909 hade Halmstads station å statsbanan 56,856 tons afsändt och 48,973 tons anländt gods, under det att t. ex. vid Helsingborgs ångfärjestation, som har statsbanans trafik om hand, respektive siffror voro endast 50,420 och 28,773 tons. Viktmängderna voro således betydligt större i Halmstad, och det är dessa, som kräfva större spårutrymme. Hvad nettoinkomsten angår, står också Halmstad långt före, särskildt därför att driftkostnaderna där äro vida mindre, nämligen 82,305 kronor år 1909 mot 172,113 kronor eller mer än dubbelt i Helsingborg, trots det att godsets vikt mängder i Helsingborg voro lägre. Nettobehållningen i Halmstad var nämligen 225,838 kronor och i Helsingborg 174,413 kronor. För trafiken å statsbanan vid Halmstad erfordrades öfver 94,000 till- och afkopplade person- och godsvagnar.

För egen del vill jag vid detta tillfälle framhålla det ur principiell synpunkt mindre tilltalande, ja förkastliga, att sådan påtryckning från statens sida utöfvas på en enskild stadskommun, att denna skall göra direkta uppoffringar för ett rent statsintresse, helst som samtidigt en tendens håller på att utveckla sig att å staten öfverflytta kommunala bördor i allmänhet. I all synnerhet blir det motbjudande, om nu äfven vid statsba-

(Forts.)

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. norna skall upprepas hvad som en gång skett vid kasernbyggena, att man söker spela ut den ena kommunen mot den andra genom att låta dem bjuda öfver hvarandra i att lofva staten förmåner. Här tyckes något sådant ligga bakom, åtminstone i motionen och den därpå grundade reservationen.

(Forts.)

Det första och afgörande för en statsinstitutions förläggande till en eller annan ort måste väl vara att den lägges, där det från statens synpunkt är förmånligast. I detta fall tyckes en egendomlig missuppfattning, ja rent af begreppsförvirring till följd af bristande lokalkännedom, ha gjort sig gällande särskildt hos motionären, då han sammanblandat uppställningsspar eller en s. k. rangerbangård, hvilken *måste* anordnas i Halmstad, med lokomotivstallar, reparationsverkstäder o. d., som möjligen lika förmånligt kunna förläggas till Falkenberg. I det framlagda förslaget är dock icke alls ifrågasatt något anslag till sådana byggnader, eller att Halmstads stad skulle till dem upplåta fri mark. Sådan upplåtelse kunde åtminstone motiveras därmed, att dessa anläggningar kunna tillföra sin förläggningsort nya skatteobjekt. Detta är däremot icke fallet med ett för trafikens upprätthållande alldeles nödvändigt spårsystem, som måste ligga just där det behöfver användas och icke annorstädes.

Det synes mig mycket olämpligt att det nödvändiga tillgodoseendet af ett statsbanans trafikintresse göres beroende därpå, att en kommun utan ersättning upplåter ett härför erforderligt jordområde eller ej. Då Kungl. Maj:ts proposition i frågan icke innehåller ett sådant oförmånligt villkor, anhåller jag få yrka bifall till detta förslag oförändradt, såsom den enda rimliga och möjliga lösningen af denna för statens Västkustbana synnerligen viktiga fråga.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: En sak, som många af herrarna torde komma ihåg från 1906 års statsrevisorers berättelse och som herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss återförde i vårt minne, är, huru de på ett synnerligen talande och drastiskt sätt beskrefvo de mycket tråkiga trafikförhållandena vid Halmstad och därvid uttalade en förhoppning att frågan om ny rangerstation vid Halmstad på ett för statens intresse fördelaktigt sätt snart skulle blifva löst. Herr statsrådet har nyss ganska uttömmande bemött det inlägg, som af den förste ärade talaren gjordes mot förslaget att nu anlägga en rangerbangård vid Halmstad, och jag skall således akta mig för att upprepa de skäl, som mot honom anfördes, och ber att få instämma i allt hvad herr statsrådet sade med undantag af en sak. Herr statsrådet talade nämligen om, att det blefve svårt att få en uppgörelse tillstånd därför att man hade tvenne potentater att underhandla med, dels Halmstads stad och dels Halmstad—Nässjö järnvägsbolag. Med staden kunde man nog komma öfverens, men värre vore

det med Halmstad—Nässjö järnväg. Jag tror, att det är ett omvänt förhållande. Ty, enligt den framställning jag fått om bästa sättet för ordnandet af stationsförhållandena vid Halmstad, skulle det vara så, att den blifvande järnvägsstationen borde ligga på västra sidan af Nissan, där staten har denna stora slottsskog, som här omtalats. Men hvarför har icke förslag om sakens ordnande på detta ur alla synpunkter fördelaktiga sätt framkommit, som torde vara det enda riktiga för att staten verkligen här skall blifva själfständig? Jo, det beror på att denna del af Nissan, där järnvägen skulle gå öfver, tillhör Halmstads hamn, som belöfver området utefter stränderna innan den tilltänkta bannanläggningen kommit till stånd, hvarför staden opponerar sig på mycket naturliga skäl mot en järnvägsbro. Herr Danström talade om att vi icke varit däre, och det är ju sant, men i alla fall kan man se ganska mycket af kartan. Det är emellertid denna opposition från hamnpintresset i Halmstad, som gjort, att frågan icke kunnat lösas på rationellt sätt.

Nu har den siste ärade talaren, som ju var mycket lifvad för anläggandet af en rangerbangård vid Halmstad, opponerat sig mot det villkor, statsutskottet fäst vid beviljandet af erforderliga medel. Han omnämde, att han visserligen icke själf varit med om de underhandlingar, som förts mellan järnvägsstyrelsen och Halmstads förtroendemän i frågan, men han visste, att pretentionerna från Halmstads sida i afseende å utbyte af mark voro synnerligen måttliga. Ja, det fågnar mig att höra; jag vill blott uttala den ledsnad vi kände i statsutskottet, när vi läste den kungl. propositionen, ty något sådant kunde vi alls icke se där, och enligt de underrättelser, som vi direkt erhöilo från järnvägsstyrelsen,ingo vi veta, att den för rangerbangården erforderliga marken ägde ett för staden mycket ringa värde. Staten äger mark på andra sidan Nissan, som staden vill åt, och som vore lämpligt bytesmedel, men herrarna kunna väl förstå att statsutskottet ej kunde godkänna det kungl. förslaget oförändradt. Vi kunde nämligen tänka oss, att när det skulle blifva definitiva underhandlingar, efter det Riksdagen gifvit sitt ja till den kungl. propositionen, så skulle vid dessa underhandlingar denna mark, som behöfves för rangerbangården, ett, tu, tre visst icke hafva något obetydligt värde, utan möjligen mycket lätt kunna användas till tomter och sålunda komma upp i ett mycket högt värde, hvarigenom staten blefve tvungen att lämna ett ofantligt stort vederlag i sin mark på andra sidan Nissan. Nu har det också sagts, att denna mark, som staten äger på andra sidan Nissan, är af mycket ringa värde. Det är ju mycket möjligt, att Halmstads stad är så litet pretentiös, att den ber att få de delar, som äro af mycket ringa värde, men faktum är — det kan man se utaf hvad som förekom vid 1906 och 1907 års riksdagar — att Halmstads stad har mycket gärna velat komma åt

*Anslag till
nya byggnader och
anläggningar vid
statens
järnvägar.*
(Forts.)

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. denna mark. År 1906 var det fråga om, att staden skulle få tillösa sig mark af kronan, slottsjorden kallades den, mot ett pris, som skulle bestämmas efter 1866 års förordning, men till ett minimipris af 114,000 kronor. Statsutskottet, som afstyrkte bifall till den kungl. propositionen, sade, att det fanns andra skäl att afstyrka, men att äfven minimipriset var alldeles för lågt.

(Forts.)

Jag har blott velat säga detta för att påpeka för kammaren, att den mark, som staten äger på västra sidan af Nissan, är af ett afsevärdt värde, och det kan då vara ganska stort skäl för statsutskottet att, när det icke såg i den kungliga propositionen, huru detta byte skulle gå till, hysa betänkligheter att bifalla den kungl. propositionen oförändrad. När vi i statsutskottet kommo till att vilja för ett bifall till den kungl. propositionen därvid fästa det villkor, att Halmstads stad skulle lämna denna mark gratis, så gjorde vi det därför, att vi ansågo, att den siste talaren icke hade rätt uti, hvad han sade, att Halmstads stad icke kommer att ha någon fördel af en sådan rangerbangård. Den kommer åtminstone få fördel däraf på det sätt, att genom denna rangeringsbangård blifva alla trafikförhållanden vid Halmstads station, där staten för närvarande är inackorderad, om jag får begagna det ordet, mycket bättre, och det är en fördel för staden. Vidare är det obestriddt, att en massa gods kommer till Halmstads station på statsbanan och skall ut ur Halmstads hamn. För allt detta gods är det en mycket stor fördel att hafva en god, bekväm och fördelaktig rangeringsstation. Jag tror icke, att det kan nekas till, att för Halmstads stad är det en stor fördel att få denna rangeringsstation.

Nu talade herr Danström om, hur ytterst litet tilltalande det är, att enskilda kommuner skulle tvingas till utgifter för intressen, som egentligen vore statens, men han tänkte då icke på, att det är en sak, som Riksdagen fordrat så många gånger förut och i mycket liknande fall. Herrarne komma nog ihåg, huru det var, när det var fråga om Trollhätte kanals ombyggnad för två år sedan. Då var det ju stora inlägg mot detta kanalförslag, som gingo ut på, att man icke kunde komma ut vid Göteborg och att vissa hamnar i Vänern icke voro tillräckligt djupa. Då fäste vi i statsutskottet det villkor vid anslaget, att man i Göteborg och i städerna vid Vänern skulle anordna det så, att allt var klart för trafiken, när kanalens ombyggnad hunnit komma till stånd. Till en början hörde vi i statsutskottet en mycket stark opposition häremot och huru orätt detta var, ungefär samma ord som herr Danström nyss sade, och i Första kammaren erinrar jag mig, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet uttalade sina stora betänkligheter mot, att en stor fosterländsk angelägenhet skulle på detta sätt blifva beroende af stadsfullmäktiges i Åmål beslut. Emellertid var det icke så farligt med denna sak. Riksdagen höll i sig, och villkoren sattes så, som vi hade föreslagit i stats-

utskottet. Såsom herrarne torde påminna sig, så hade vi icke många dagar därefter från alla städerna vid Väneren, ja, äfven från Åmål, fått försäkran, att hamnarne nog i tid skulle vara i ordning. I Göteborg gick det på samma sätt. Nu vet jag icke, om Halmstads stad kommer att falla till föga, såsom herr Danström talade om. Det är möjligt, att så icke sker, men jag vill betona, att i det läge, hvori ärendet kommit till statsutskottet, kunde vi icke bifalla det utan att hafva en bättre utredning. För oss tedde sig som en naturlig sak, att Halmstads stad skulle lämna denna mindre värdefulla mark alldeles gratis, och jag håller således före, att statsutskottet har haft rätt att göra detta villkor.

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.
(Forts.)

Herr talman! Jag skall be att få föreslå en redaktionsförändring i utlåtandet. Uti utskottets utlåtande ha herrarne sett, att vi hafva satt in villkoret i motiveringen, men däremot icke i klämman. Det finner jag vara ett fel, ty det tycker jag, att ett så viktigt villkor bör äfven stå i klämman. Jag hemställer därför, att kammaren måtte besluta att i klämman, efter där det står 2,472,219 kronor, skall tilläggas: »däraf 250,000 kronor till en ranger- och uppställningsbangård i Halmstad med villkor, att staden Halmstad utan ersättning upplåter för anläggningen erforderlig mark».

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med denna ändring.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr statsrådet och chefen för civildepartementet inledde sitt anförande med en framställning om hvad, som i detta ärende förekommit, och att på olika håll såsom önskningsmål angifvits, att denna fråga skulle vinna en fullständig lösning. Den framställningen är gifvetvis alldeles riktig. Men jag förstår icke, att den saken kan återopas såsom motiv för anordnandet af en rangerstation vid Halmstad. Det förefaller mig, att jag med bättre rätt skulle kunna återopa den såsom skäl för reservationen. Jag tror nämligen att själfva den slutliga lösningen försenas genom den anordning, som nu föreslås.

Man har också sagt, att för staten underhandlingarne skulle komma i ett bättre läge, såsom herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade, därför att till statens förfogande skulle stå spår för vagnarnes uppställning och staten därigenom hafva vunnit en starkare ställning gentemot Halmstad—Nässjö järnvägsbolag. Det låter säga sig. Men jag tror, att den fördelen och styrkan uppväges af den omständigheten, att man förbinder med Halmstads station just denna rangerstation. Därigenom erhåller, såvidt jag förstår, det enskilda bolag, som äger Halmstads station, en starkare ställning.

Herr statsrådet yttrade också, att man i regeringspropositio-

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. nen afsåg, att kostnadsberäkningen å 250,000 kronor skulle gälla blott själfva arbetet. Jag läser emellertid på sidan 56 i statsverkspropositionen följande:

»På grund häraf måste statens järnvägar för att tillgodose sin trafiks behof utlägga behöfliga uppställningsspår, hvarför kostnaden, *inberäknadt markförvärf*, är beräknad till 250,000 kronor.»

Jag kan icke förstå detta yttrande på annat sätt, än att man har tänkt sig, både att markförvärfvet skulle kosta penningar och att kostnaden därför skulle ingå i anläggningens totalbelopp, 250,000 kronor.

Nu har under diskussionen yppat sig meningsskiljaktigheter mellan herr statsrådet, å ena sidan, och ordföranden på den afdelning, som beredt ärendet i statsutskottet, å andra sidan, hvilkendera parten, Halmstads stad eller Halmstad—Nässjö järnvägsbolag, voro svårast att komma öfverens med, och man har sagt å ömse håll, att hvardera skulle vara lättast. Totalintrycket af diskussionen blir emellertid, att reservanternas resonemang, att en uppgörelse med *båda* parterna bort föregå anläggningen af rangerstationen vinner i styrka.

En talare på halmstadsbänken yttrade mot reservanterna, att dessa ville förlägga rangeringsspåren till Falkenberg, och han påvisade det olämpliga häruti. Jag kan icke finna någonstädes, att reservanterna hafva uttalat sig i detta afseende eller gifvit antydning därom. Det talas något härom i motionen, men i reservationen förekommer intet som helst i den saken.

Såvidt jag förstår, skulle nu behöfvet af rangeringsbangårdens snara ordnande vara det hufvudskäl, som kvarstår för bifall till utskottets förslag, men när vid detta utskottets förslag, mot hvilket herr statsrådet, såvidt jag funnit, icke gjort någon invändning, man fäst ett villkor, om hvilket den ena parten, som det gäller, sagt, att det villkoret vill han icke uppfylla, så tror jag, att utskottets förslag icke leder till något resultat. Under sådana förhållanden hemställer jag, om det icke är riktigt, såsom reservanterna föreslagit, att afslå propositionen i denna punkt, så att man icke kommer i den situationen, att man, å ena sidan, säger, att man *skall* bygga och *måste* bygga omedelbart, under det man samtidigt uppställer villkor, oacceptabla för den andra parten. Faktum är ju, att man före beslutets realiserande måste ligga i underhandlingar och träffa aftal med andra i saken intresserade parter. Jag kan då icke finna, att utskottets ståndpunkt är för statsverket förmånlig, och därför yrkar jag fortfarande bifall till reservationen.

Herr Danström: Den siste ärade talaren vände sig mot mig, därför att jag skulle hafva påstått, att reservanterna tänkt på att till Falkenberg förlägga en rangerbangård, som skulle an-

vändas för att underlätta trafiken i Halmstad. Det sade jag icke, utan jag påstod, att en sådan tanke ganska tydligt framlyste ur motionärens förslag, hvilket ju reservanternas omfattat.

Hvad angår den ärade statsutskottsledamotens, grefve Wachtmeisters, uttalande om de stora fördelar, som Halmstads stad skulle få genom anläggningen af denna ranger- och uppställningsbangård, är detta fall väl icke alls jämförligt med de exempel, som han framdrog. Halmstad får genom de föreslagna spår-anordningarna icke någon ny kommunikationsförmån utöfver dem, som staden redan äger. Ur kommunal synpunkt har Halmstad sålunda icke direkt, knappast indirekt, någon fördel af, att dessa spår utläggas. Det måste väl för öfrigt vara statsbanans skyldighet att utan kommunalbidrag ordentligt sköta sin trafik, som på detta ställe är mycket gifvande och sålunda bär sig utmärkt.

Det torde vara skäl att vid detta tillfälle lämna en kort redogörelse för denna frågas förhistoria, och för de betydande uppoffringar, som Halmstad redan gjort för sina järnvägar. Staden Halmstad har offrat mycket till järnvägs-kommunikationer, kanske mer än dess ekonomiska bärkraft tål vid. Den har icke fått någon statsbana byggd fram till sina portar. Den har måst genom egna uppoffringar i form af aktieteckningar och markupplåtelse skaffa sig de goda järnvägsförbindelser, som den nu har. Det var två järnvägar, i hvilka staden tecknat aktier, som artade sig att blifva goda företag och gifva god utdelning, nämligen Skåne—Hallands järnväg och Mellersta Hallands järnväg; men så beslöt staten att tillösa sig dem, trots protester från de aktieägande kommunerna, med den rätt, som koncessionerna förlänade staten. Det var icke nog med, att Halmstad blef af med de gifvande företagen. Då dessa blifvit statens egendom, gick staden äfven miste om de ganska betydande kommunala skattebelopp, som dessa järnvägar förut såsom enskilda företag betalat. Jag frågar denna kammars herrar ledamöter, om det är rättvist, att Halmstad, trots allt detta, skall tvingas att till staten utlämna ett betydande jorderråde utan ringaste ersättning? Jag tror, att herrarne måste svara nej.

Jag anhåller, till följd af grefve Wachtmeisters framställning, att med återtagande af mitt förra yrkande få yrka bifall till statsutskottets förslag med utslutande af det i motiveringen föreslagna villkoret, att Halmstads stad skulle upplåta mark utan ersättning till en s. k. rangerbangård i anslutning till statsbanans spårsystem vid Halmstad.

Herr Ekelund: Utskottet har i denna punkt afstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 45,000 kronor för uppförande af ett nytt stationshus i Katrineholm. Utskottet har grundat sitt afslagsyrkande därpå, att utskottet icke funnit, »att

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar.
(Forts.)

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. olägenheterna med det nuvarande stationshuset äro af beskaffenhet att för närvarande med nödvändighet påkalla den föreslagna nybyggnaden, utan vill det synas utskottet, som skulle afgörandet af frågan om uppförande vid Katrineholm af nytt stationshus nu icke böra upptagas utan undanskjutas åtminstone intill dess den under anläggning varande statsbanan Järna—Norrköping börjat trafikeras.»

(Forts.)

Utskottet menar helt visst med detta, att genom tillkomsten af den under anläggning varande järnvägen Järna—Norrköping skall så mycket trafik afledas från Katrineholms station, att, sedan denna järnväg kommit till, det nuvarande stationshuset skall blifva tillräckligt för den återstående trafiken. Därom kan man ju hafva olika åsikter. Gifvet är, att tillkomsten af den nya järnvägen kommer att afleda från Katrineholm en del trafik, men det blir fjärrtrafiken, den genomgående trafiken, under det att den lokala trafiken icke på minsta sätt kommer att minska. Däremot finnas alla möjliga förutsättningar för att den trafiken kommer att successivt växa. Så har skett under den föregående tiden. Man behöfver bara erinra sig, att det är under en jämförelsevis kort tid, som stora industriella anläggningar vid Katrineholm kommit till. Trafiken har vuxit mycket, så att det nu behöfves ett ganska stort stationsutrymme vid Katrineholm. Det berättas, att när detta stationshus byggdes, så fanns det i Katrineholm icke annat än ett litet torp. Detta har nu svällt ut till ett stort samhälle med mellan 4,500 och 5,000 invånare. Och där drifves en raskt framåtgående kommersiell och industriell verksamhet, som båda gifva statsbanorna god trafik. Min öfvertygelse är, att den minskning i trafik, som genom den nya järnvägens tillkomst väntas uppstå, ersättes mer än väl af tillväxten i lokaltrafiken, och det är naturligtvis den lokala trafiken, som har framkallat behovet af ökad stationsutrymme. Nu tycks statsutskottet, hvad själfva stationshusbygget beträffar, hafva gått ut ifrån, att det är i det närmaste bra, såsom det är. Jag har en motsatt uppfattning. Jag anser, att det är icke bra, såsom det är, och den, som haft tillfälle att bese lokalerna i stationshuset, blir lätt öfvertygad om deras otillräcklighet. Själfva expeditionslokalerna äro så små, att de icke medgifva tillräckligt utrymme för de där arbetande tjänstemännen. Det finnes icke tillräckligt antal skrifplatser för dem. För att kunna utföra det arbete, som åligger dem som tjänstemän, få de taga arbetet med sig hem och utföra det hemma, enär det finnes icke nog utrymme i expeditionslokalerna. Likaledes saknas utrymme för förvaring af ilgods och resgods. Man har under den järnbro, som är uppförd öfver själfva stationsområdet, uppfört en liten tillfällig byggnad, där en del af resgodset kan förvaras, men det får icke rum där i sin helhet, utan en stor del måste ställas upp på plattformen under bar himmel och skyddas mot snö och regn medels presen-

ningar. Beviljas icke anslag till någon ny stationsbyggnad, så måste ju arbetet skötas ändå, men lämpligt är det bestämdt icke. Alla skäl synes mig tala för beviljande af det af Kungl. Maj:t begärda anslaget, och jag ber att få yrka bifall till den reservation, som jag tagit mig friheten att afgifva.

*Anslag till
nya byggnader och
anläggningar vid
statens
järnvägar.*

(Forts)

Herr statsrådet greve Hamilton: Jag blef verkligen litet häpen, när den ärade talare, som här förde ordet för reservanterna, påpekade ett uttryck i propositionen, som synes angifva, att i de 250,000 kronorna äfven skulle ingå kostnaderna för markförvärf. Jag var nämligen fullt viss på att så ej är förhållandet. Sedan jag nu hunnit sätta mig i förbindelse med vederbörande i järnvägsstyrelsen, ber jag få meddela, att ifrågavarande uttryck i propositionen är felaktigt, vare sig det nu beror på tryckfel eller att det blott är otydligt formuleradt. Det förhåller sig som jag i mitt första anförande uppgaf.

Jag vill säga några ord med anledning af hvad herr Danström yttrade om att det skulle vara så obilligt att begära, att Halmstads stad skulle lämna mark till denna rangeringsbangård, en mark, som alla äro öfverens om, att den icke är så mycket värd. Han sade äfven, att tillkomsten af en rangeringsstation icke skulle vara af mycket intresse för Halmstads stad. Det beror på, huru man resonerar. Enligt mitt förmenande har en stad stort intresse af att främja sina invånares fördel och bekvämlighet, och nu är det förhållandet — jag tar bara ett enda år — att till exempel år 1909 utgjorde den kvantitet stycke- och vagnslastgoods, som från Halmstads station fördes öfver statsbanan nära 57,000 ton och ankommande ilgods och vagnslaster nära 49,000 ton. Det är ju staden Halmstads invånare, som hafva det allra största intresse af, att godsets expediering kan ske i god tid. Nog får man då säga, att staden Halmstad här har ett stort intresse att bevaka.

Grefve von Rosen, Fredrik: Jag ber att få instämma i hvad som anfördes af den ärade talaren på östgötabanken. Hvar och en, som varit i tillfälle att göra iakttagelser rörande stationshuset i Katrineholm, han måste också hafva klart för sig, att utrymmet där är alldeles otillräckligt för den starka trafiken. Den saken torde vara obestridlig.

Stationshusbyggnaden uppfördes redan år 1862, då man ingalunda anade, att trafiken skulle tillväxa på det sätt, som sedan har blifvit fallet. Stationshusen erhöilo därför långt mindre dimensioner, än hvad som sedan visat sig vara behöfligt. Därför hafva, snart sagdt, på alla centrala punkter för trafiken nya stationshus uppförts. Katrineholm är härvid ett beklagligt undantag, ty det kvarstår såsom ett minnesmärke från den gamla tiden, då trafiken var långt svagare, än den nu är. Nu anföres

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar. (Forts.) från utskottet, att man bör afvakta verkningarna af den nya stambanan, som anlägges från Järna till Norrköping, för att se om denna i sin ordning inverkar på trafiken och utrymmesbehovet i Katrineholm. Det låter mycket bra, men i själfva verket har det icke så mycket att betyda. Hvad som vållar utrymmesbristen i Katrineholm är nämligen, såsom redan blifvit framhållet, icke fjärrtrafiken utan lokaltrafiken, som kommer att blifva alldeles oberoende af den trafik, som söker sig fram öfver bandelen Järna—Norrköping. Den kommer antagligen att tillväxa i samma grad som hittills, men är det så, då är det också gifvet, att ett nytt och större stationshus måste uppföras i Katrineholm för att kunna motsvara sitt ändamål.

Jag ber således att få ansluta mig till herr Ekelunds reservation.

Grefve Klingspor: Det ligger ju i alldeles öppen dag, att, sedan den nya järnvägen Järna—Norrköping kommit till, förhållandena i Katrineholm skola högst väsentligt förändras. Den mesta trafiken vid Katrineholm kommer söderifrån. Den går då delvis bort, och då blifva förhållandena där, som sagdt, väsentligt förändrade. Det är därför som statsutskottet trott, att det vore bäst att vänta med denna ombyggnad, till dess man fått se resultatet af den nya trafikvägen. Af talaren på östgötabänken, som förordade Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga, gjordes en alltför svart målning af förhållandena vid Katrineholms station. Han sade, att där var hvarken rum för tjänstemän eller för passageraregodset; och det medgifves, att utrymmet därstädes icke är så stort och att utrymmet vid de nya stationshusen, som äro byggda senare, är mycket bättre. Det är klart, att så skall vara, när man tänker på, att de äro icke byggda för stunden utan för framtiden. Stationsbyggnaderna i Katrineholm äro dock icke så dåliga. De kunna användas i många år, och själfva byggnaderna äro till det yttre mycket väl hållna och i mycket godt skick, liksom alla byggnader vid statens järnvägar. Det finnes ju också andra byggnader vid Katrineholm, som tillhöra staten, som möjligen skulle kunna på ett eller annat sätt användas för detta ändamål. Jag tror, att det är klokt att vänta, tills man fått se resultatet af den nya järnvägen, och först då bygga nytt stationshus. Jag tror, att det vore en åtgärd, som Riksdagen väl kunde svara för.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som grefve Wachtmeister föreslagit.

Herr Danström: Herr statsrådet och chefen för civildepartementet anförde nyss, att väl ordnade trafikförhållanden vore till stor fördel för staden Halmstads invånare. Det är sant, men desse hafva rätt att utan extra tillskott från samhällets sida

fordra denna goda ordning i trafiken, då de lika fullt som andra betala sina trafikafgifter, och då, såsom jag med siffror visat, statsbanetrafiken vid Halmstad är en mycket vinstgifvande affär.

*Anslag till
nya byggnader och
anläggningar vid
statens
järnvägar.*
(Forts.)

Herr Ekelund: Grefve Klingspor yttrade, att det var hans öfvertygelse, att stationshuset vid Katrineholm skulle kunna användas ännu i många år. Ja, det förstås, att det kan användas, men icke utan att det underkastas en mycket dyrbar reparation, och fråga är, om det är värdt att kosta mycket penningar på ett gammalt hus, som ändå icke blir annat än ett otidsenligt stationshus. Jag tror ej, att det är förenligt med god ekonomi att kosta på så mycket, som kräfvcs på detta gamla dåliga hus.

Medan jag har ordet, skall jag be att få föreslå, att det får framställas särskild proposition på min reservation, då beloppet 45,000 kronor icke ingår i det belopp, som af utskottet är tillstyrkt att beviljas.

Grefve von Rosen, Fredrik: En föregående talare har yttrat, att stationshuset i Katrineholm är mycket väl underhållet och befinner sig i godt skick. Ja, i så godt skick, som en så gammal byggnad kan vara, det tror jag nog, men att den är oändamålsenlig, därom kan ej finnas tvifvel. Den är otillräcklig både för godstrafiken och persontrafiken. Visserligen kan den tillbyggas, men jag hemställer till herrarne, som varit på platsen, om man kan tänka sig en fulare och mera otidsenlig byggnad än hvad den är redan nu, och än värre blir den genom tillbyggnader. Alldeles icke vill jag vara med om något dylikt — hellre må byggnaden tills vidare få stå sådan den är — utan ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Med anledning af hvad de siste ärade talarne här anført ber jag blott att få fästa kammarens uppmärksamhet på hvad statsutskottet skrifvit om Katrineholm. Utskottet säger endast, att det finner, att olägenheterna med det nuvarande stationshuset icke äro af beskaffenhet att för närvarande med nödvändighet påkalla den föreslagna byggnaden, och så talar det om, att man bör se tiden an, tills linjen Järna—Norrköping kommer att trafikeras. Den, som är litet vän att läsa statsutskottssvenska, skall finna, att statsutskottet här ej tänkt sig, att stationshuset skall stå mycket länge i sitt nuvarande skick.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna moment — med undantag af den del, som rörde ett nytt stationshus vid Katrineholm, hvarom i anledning af framställdt yrkande propositioner

Anslag till nya byggnader och anläggningar vid järnvägar. komme att göras särskildt och hvartill herr talmannen ville återkomma efteråt — föreläge följande yrkanden:

1:o) af herr *Danström*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med uteslutande ur motiveringen af det stycke, som å *statens sid. 10* i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet, som emellertid» och slutade med orden »erforderlig mark»;

(Forts.)

2:o) af grefve *Wachtmeister, Fredrik*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att näst efter orden »2,447,219 kronor» insattes orden »däraf 250,000 kronor till en ranger- och uppställningsbangård i Halmstad under villkor att staden Halmstad utan ersättning upplåter för anläggningen erforderlig mark»; och

3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr *Ekman* m. fl. vid momentet afgifna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare i enlighet med nyssnämnda yrkanden, och förklarade sig finna propositionen på bifall till grefve *Wachtmeisters* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Danströms* yrkande i frågan uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som beträffande statsutskottets utlåtande nr 34, punkten 5 a, med undantag af den del, som rör ett nytt stationshus vid *Katrineholm*, bifaller det af grefve *Wachtmeister, Fredrik*, härom framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Danströms* yrkande i frågan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—92;

Nej—26;

Härefter yttrade herr talmannen, att i afseende å den del af förevarande moment, som rörde ett nytt stationshus vid *Katrineholm*, vore yrkadt, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr *Ekelund* vid föreliggande moment afgifna reservation.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till berörda yrkande samt vidare på afslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b).

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—11.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13 och 14.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—24.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredagning af lagutskottets den 29 och 31 nästlidne mars bordlagda utlåtanden:

nr 24, i anledning af väckt motion om upphäfvande af 10 § 3 mom. i gällande förordning angående fattigvården, och nr 25, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 § i lagen angående äganderätt till skrift,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 29 och 31 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 26, i anledning af väckt motion om åvägabringande af utredning m. m. angående införande af en enhetlig lagstiftning rörande vård af vilsekomna.

Uti en inom Första kammaren afgifven motion, nr 3, hade herr *Karl Johan Ekman* hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke jämsides med den förändrade lag-

*Om
åväga-
bringande
af enhetlig
lagstift-
ning
rörande
vård af
vilse-
komna.*

*Om
åväga-
bringande
af en helig
lagstift-
ning
rörande
vård af
vilse-
komna.*

stiftning dels angående fattigvården och dels angående lösdrifvares behandling, som i Kungl. Maj:ts nådiga bref den 21 juni 1907 åsyftades, borde åstadkommas en enhetlig lagstiftning rörande den därutöfver erforderliga, mera frivilliga vårderna af frigifna fångar, lösdrifvare, fallna kvinnor och andra vilsekomna, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

(Forts.) Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr Ekman, Karl Johan: Lagutskottet har visserligen enhälligt afstyrkt föreliggande motion, men jag skall i allt fall be att få yttra några ord.

Vid genomläsande af utskottets betänkande har jag icke kunnat underlåta att göra den reflektionen, att det synes vara lagutskottets vice ordförandes anda, som hvilar däröfver.

Utskottet medgifver, att saken är af synnerlig vikt. Och det förhåller sig verkligen så. Det gäller här bland annat den stora frågan om lösdrifvares behandling. Lösdrifvarne i vårt land beräknas uppgå till ett antal af icke mindre än 20,000, alltså en väldig här. Man har beräknat, att hvad dessa lösdrifvare dag för dag tigga ihop uppgår till ett årligt värde af omkring 5 1/2 miljoner kronor, och den arbetskraft, som här ligger obrukad, har af en författare uppskattats till ett årligt belopp af 7 miljoner kronor. Det är således mycket stora ekonomiska värden, som det här rör sig om, att icke tala om det moraliska fördärf, som följer af lösdrifvandets och hvilket är oerhördt. Det är en stor uppgift, som på de i motionen berörda områden föreligger, fattigvårds- och lösdrifvarelagstiftningen. Men man kan icke lägga på kommunerna allt, som erfordras för dessa sedligt vilsekomnas upprättande och bispringande, utan här fordras jämväl ett understödjande arbete af mera frivillig art.

Utskottet har också erinrat om, att åtskilligt arbete i den vägen uträttas af t. ex. fångvårdsföreningarna i länen samt Svenska Fattigvårdsförbundet genom dess afdelning Skyddsvärn. Äfven den svenska kyrkan har upptagit ett dylikt arbete på grund af den instruktion, som Kungl. Maj:t utfärdat för svenska kyrkans diakonistyrelse.

Syftet med min föreliggande motion är af utskottet riktigt angifvet, då utskottet på sid. 7 i betänkandet säger, att motionärens hufvudsyfte torde vara, att de olika sträfvanden på ifrågavarande område, som gjort sig gällande, i någon form blifva i organisatoriskt afseende sammanförda. Jag har velat gemensamt arbete efter gemensamma riktlinjer. Ty jag tror, att splittning eller konkurrens på ifrågavarande område endast länder till skada för arbetet. Jag har emellertid icke begärt, att det utkast

till lagstiftning, som är bifogadt motionen, skulle bifallas; jag har endast begärt, att frågan måtte hänvisas till den kommitté, som har fattigvårds- och lösdrifvarlagstiftningens revision om hand, och hvars ordförande är lagutskottets vice ordförande. Lagutskottet har icke velat hänvisa frågan till denna kommitté. Då nu emellertid frågan är väckt, kan jag icke föreställa mig annat, än att kommittén dock kommer att sysselsätta sig därmed.

Jag vill då göra en erinran. Jag har påpekat, att kyrkan har en gifven plats i detta arbete, en lagbestämd uppgift uti ifrågavarande hänseende. Emellertid har nyssnämnda kommitté uti sitt redan afgifna betänkande med förslag till lag om behandling af alkoholister alldeles förbisetadt detta. Det är ett genomgående drag i hela betänkandet. Jag skall be att få nämna ett enda exempel. I 3 § i den föreslagna lagen om behandling af alkoholister heter det, att ansökning om internering må göras först och främst af förmyndare och vissa anhöriga och för öfrigt af kommunalnämnd eller hälsovårdsnämnd, af fattigvårdsstyrelse samt af barnavårdsnämnd. De kyrkliga organen däremot skulle icke hafva sådan rätt. Nu vet ju hvar och en, att kyrkorådet har en alldeles särskild uppgift i afseende å sedernas vård. Jag har själf såsom ledamot af kyrkorådet i min hemort flera gånger varit med om att meddela varning för oenighet i äktenskap just i sådana fall, då oenigheten varit beroende på, att den ena eller andra af makarne varit hemfallen åt alkoholism. Hvad ligger då närmare till hands, än att, då skäl därtill förefinnas, kyrkorådet skulle hafva rätt att anmäla alkoholister till internering likaväl som kommunalnämnden? Men så har kommittén icke fattat saken. Det är efter min uppfattning icke som sig bör, att kyrkan på detta sätt skjutes undan, och jag fruktar, att, när kommittén kommer till behandlingen af frågan om frigifna fångar, lösdrifvare och andra i motionen afsedda personer, förhållandet blir enahanda.

I motionen har jag sökt finna en form för samarbete mellan alla intresserade: staten, kommunerna, kyrkan och enskilda sammanslutningar. Men jag har nog haft en känsla af, att samarbetet skulle blifva svårt att åstadkomma. Ty det förefinnes på detta arbetsområde en djupgående motsats. Det är nämligen motsatsen mellan rent *humanitär* kärleksverksamhet och *kristlig* kärleksverksamhet. Jag tror, att med den erfarenhet man redan har af Svenska Fattigvårdsförbundets arbete, som ju är mycket förtjänstfullt, man dock kan säga, att detta bygger i det stora hela på humanitär grund, under det att kyrkan gifvetvis bygger på kristlig grund. Det är denna motsättning, som man måste försöka komma öfver. Det vore godt, om den i motionen berörda viktiga frågan finge lösas icke i splittringens, utan i samlingens tecken.

*Om
åvägaga-
bringande
af enhetlig
lagstift-
ning
rörande
vård af
vilse-
komna.*
(Forts.)

*Om
äväga-
bringande
af enhetlig
lagstift-
ning
rörande
vård af
vilse-
komna.
(Forts.)*

Herr Löfgren: Den af herr Ekman väckta motionen har gifvit mig tillfälle att något beröra det område, som är närgränsande till det af honom berörda, om icke rent af därmed sammanfallande. Närmast rör ju motionen införande af en mer enhetlig och bättre kontrollerad behandling af sådana vuxna personer, som motionären kallar vilsekomna. Och han menar, att beträffande vården och omhändertagandet af dessa skulle införas bestämmelser motsvarande dem, som nu äro gallande i fråga om vanartade och sedligt försummade minderåriga.

Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på det förhållande, att de bestämmelser rörande dessa senare, som gifvits af Riksdag och regering år 1902, icke hållit hvad de lofvat och i verkligheten icke kommit att tillämpas på sätt meningen varit. Som bekant var det afsedt att införa icke allenast uppfostringsanstalter, där minderåriga förbrytare skulle upptagas och undergå behandling, utan också s. k. skyddshem, där minderåriga vanartade eller sedligt försummade barn skulle intagas för att uppfostras. Lagen förutsätter, att för vårdande af vanartade eller sedligt försummade barn inom de olika landstingsområdena och inom de städer, som icke deltaga i landsting, skall finnas ett tillräckligt antal skyddshem, för hvilka lagen bestämt vissa regler. Så har lagen sagt, att, därest ej Konungen för visst fall medgifver undantag, antalet barn, som vårdas där, får vara högst 30. Vidare skall ett disciplinreglemente vara utfärdadt af Konungen. Så skola dessa hem i undervisningsafseende stå under inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer, och meningen är, att en viss enhetlighet skall göra sig gällande beträffande dessa barns uppfostran. Detta bestämdes år 1902, men i själfva verket har det knappast tillkommit ett enda sådant skyddshem. Ja, det lär finnas ett eller annat i hela landet, men i den utsträckning lagen afsåg, hafva sådana ej kommit till stånd.

Hvad man däremot har här och där, och lyckligtvis på rätt många ställen, det är af städer eller andra kommuner upprättade barnhem, som lyda under olika styrelser, men som icke alls äro reglerade af de bestämmelser, som år 1902 antogs af Riksdag och regering. Detta sakernas tillstånd medför naturligvis olägenheter i olika afseenden. Dels räcka hemmen helt naturligt icke till för att taga hand om alla de vanvårdade eller sedligt försummade barn, som finnas inom hvarje område, och detta gör, att städer eller kommuner träffa öfverenskommelse med de statens uppfostringsanstalter, som äro inrättade för att omhändertaga minderåriga förbrytare, att de skola taga emot det antal gossar eller flickor, som ej rymmas på de kommunala anstalterna. Då det därvid gäller mer eller mindre vanvårdade barn, men i alla händelser många, som icke hafva annat fel, än att de kommit från dåliga hem, blir följden, att alla dessa barn, som egentligen icke gjort något illa, komma tillsammans med minderåriga för-

brytare, som af domstolarna dömts till tvångsuppfostran, och blifva underkastade deras dåliga inflytande. Dels uppkommer genom bristen på kommunala skyddshem ett annat missförhållande. Tack vare samverkan mellan kommunerna och statens uppfostringsanstalter med afseende å ombändertagandet af vanvårdade barn, komma nämligen åtskilliga, som borde förpassas till statens uppfostringsanstalter, icke dit, emedan de ej rymmas där, eller få åtminstone vänta på plats. Följden blir, att, då det gäller förbrytelser, begångna af ungdomar mellan 15 och 18 år, domstolarna, där de ha att välja mellan å ena sidan böter eller fängelse och å andra sidan sändande till uppfostringsanstalt, stå i beråd att tillämpa det senare alternativet, emedan de icke veta, om det finnes rum på statens uppfostringsanstalter. Det har också inträffat, att ungdomar, som blifvit dömda till tvångsuppfostran, fått sitta kvar hos konungens befallningshafvande, såsom häktade, i afvaktan på förpassning till uppfostringsanstalt, eller också ha domstolarne funnit sig böra släppa dem lösa. Detta har naturligtvis ej varit öfverensstämmande med hvad strafflagen menat.

Men det är ej blott otillräckligheten i antal af de kommunala, af staten kontrollerade anstalterna, som är ägnadt att tilldraga sig uppmärksamhet, utan det är också dessa anstalters beskaffenhet. Hvar och en af dem är reglerad på samma sätt kommunen eller en styrelse inom kommunen för hvarje särskildt fall bestämt. Meningen har ju varit, att de kommunala anstalter, som skulle fylla vissa i lag bestämda fordringar på skyddshem, skulle vara underkastade ett af Konungen fastställt disciplinreglemente, men eftersom denna lagstiftning alldeles icke eller åtminstone allenast i mycket ringa utsträckning blifvit tillämpad, komma hvarje skyddshems föreståndare och styrelse att bestämma, huru barnen på de olika hemmen skola behandlas. Därvid är att märka, att, under det att i de allmänna skolorna, både folkskolorna och de allmänna läroverken, tilldelandet af öga blifvit i viss mån regleradt och skamstraffen, liksom äfven den gamla straffmetoden, att hela klassen fick lida för en medlems förseelse, blifvit borttagna — att allt sådant, som är borttaget på det pedagogiska området i statens skolor, står kvar och utvecklar sig allt frodigare i de kommunala uppfostringsanstalterna. Nu kan det ju hända, att det för vanvårdade och sedligt försummade barn behöfves särskilda bestämmelser, och att en starkare disciplin måste gälla beträffande dem. Men lika viktigt synes mig vara, att detta regleras genom lag och allmänna bestämmelser och icke göres beroende af hvarje särskild föreståndares eller styrelses godtycke.

Det är dock blott den ena sidan af saken, att i saknad af reglementen om, huru dessa barn skola behandlas, dessa äro underkastade respektive föreståndares och styrelsens godtycke. Den

*Om
åväga-
bringande
af enhellig
lagstiftning
rörande
vård af
vilse-
komna.*
(Forts.)

*Om
åvåga-
bringande
af enhetlig-
lagstift-
ning
rörande
vård af
vilse-
komna.
(Forts.)*

andra sidan är, att, så snart ett barn kommit in på en af staten okontrollerad anstalt för vanvårdade barn, det är alldeles uteslutet från tillämpningen af samhällets lagar i öfrigt. Det kan mycket väl inträffa, att en på sådant hem intagen yngling mellan 15 och 18 år begår ett groft brott, för hvilket han enligt lag skulle anmälas till konungens befallningshafvande för brottets bestraffande, men att sådan anmälan icke kommer till stånd, utan i stället föreståndaren på eget bevåg mäter ut straffet, vare sig han föreskrifver så och så mycket ljus eller halvmörk arrest eller annat slag af bestraffning. I många fall kanske ett sådant förfarande verkar bra, men i hvarje fall bör det vara på något sätt lagligen regleradt.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden, för att möjligen en rättelse härutinnan skall kunna ske. Det nu påpekade visar emellertid faran eller betänkligheten af, att statsmakterna antaga en lag, hvars utförande är helt och hållet beroende på kommuners eller andras åtgöranden. Och i det här fallet har utförandet *icke* skett på det sätt lagen afsett.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af jordbruksutskottets den 29 och 31 nästlidne mars bordlagda utlåtande nr 63, i anledning af väckt motion om utfärdande af vissa bestämmelser i fråga om försäljning af torp och lägenheter från kronodomäner, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om ut-
sträckt
använd-
ning af
entrepren-
nadsyste-
met vid
underhåll
af vägar
på landet.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 29 och 31 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 64, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i bestämmelserna rörande väghållningsbesvärets utgörande på landet. I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling hänvisad motion, nr 179, hade herr *E. O. Magnusson* i Tumhult hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära utarbetandet och framläggandet för Riksdagen snarast möjligt af förslag till sådan förändrad lagstiftning rörande väghållningsbesvärets utgörande på landet, att de, som inom väghållningsdistriktet hade att utgöra vägunderhållet in natura, måtte äga befogenhet att öfverlåta på entreprenad underhållet af alla inom distriktet befintliga allmänna vägar.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *E. A. Lindblad*, *D. Persson*, *P. O. Lundell* och *E. G. H. Åkerlund*, grefve *R. G. Hamilton* samt herrar *G. A. E. Kronlund* och *S. Linders*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, att underhållet af samtliga allmänna vägar inom ett väghållningsdistrikt måtte kunna af de väghållnings-skyldige upplåtas på entreprenad.

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.
(Forts.)

Herr Pers: Den jordbruksutskottets utlåtande bifogade reservationen synes anföra särdeles goda skäl för den mening den företräder, nämligen att entreprenadsystemet skulle erhålla en större befogenhet i vägslagstiftningen. Reservanterna anföra, att redan nu en del vägdistrikt använda entreprenadsystemet för alla distriktets vägar. ehuru därtill fordras, att ingen anför missnöje öfver ett sådant beslut. När så är fallet, och man inom dessa distrikt tydligen funnit ett sådant tillvägagående ändamålsenligt, så synes det vara en helt naturlig sak och ett anpassande af lagen efter den praktiska utvecklingen att gifva två tredjedelar af väghållarne in natura rätt att öfverlåta väghållningen inom hela distriktet på entreprenad.

En vidgad användning af entreprenadsystemet skulle verka gynnsamt i flera riktningar. Vägarne skulle komma att hållas bättre och jämnare och man finge veta bestämdt hvad väghållet kostar. Som bekant, lämna uppskattningarna ofta rum för befogade anmärkningar.

Inom ett vägdistrikt i Västmanlands län äro vägar af ett par mils sammanhängande längd sedan en längre tid utsatta på entreprenad, och distriktsordföranden försäkrade mig helt nyligen, att dessa vägar voro de ojämförligt bäst hållna inom hans distrikt, på samma gång de också voro långt billigare i underhåll än de andra enligt uppskattningen af naturaunderhållet.

En stor betydelse skulle en vidgad användning af entreprenad vara för erhållande af bättre vägar. Jag ansluter mig fullständigt till den uppfattning om våra vägars bristfällighet, som häromdagen uttalades i denna kammare af landshöfdingarne friherre De Geer och grefve Wachtmeister. Särdeles i orter med rikt utvecklad industri framträder behofvet af bättre vägar mycket starkt. I sådana trakter ha jordbrukarna ofta lätt att erhålla biförtjänster, hvarför de sannolikt ej skulle ha något emot att låta vägarnas underhåll ombesörjas af särskilda entreprenörer. Härigenom skulle större anspråk kunna ställas på vägar-

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet. (Forts.)

nas underhåll och äfven erfarenhet vinnas rörande användningen af bättre metoder än den nu använda, hvilken oftast inte är någon metod alls annat än att lista sig undan vägsynerna så billigt som möjligt.

Emot motionen och reservanternas ställer utskottets majoritet egentligen blott in natura-väghållarnes intresse att äfven efter ny vägdelening få utgöra väghållningsbesväret som förut och ej tvingas att utgöra detta i penningar.

Det torde dock vara att drifva saken för långt att vilja urgöra en sådan rätt äfven för en aldrig så liten minoritet af väghållare. I vissa fall bidraga öfriga medborgare högst väsentligt till väghållet, och staten lämnar ju äfven sin anpart. Det allmänna intresset bör alltså rättvisligen ha något att betyda, och i synnerhet bör detta vara fallet, när två tredjedelar af naturahållarne äro för saken. Goda skäl synas därför tala för reservationen, till hvilken jag yrkar bifall.

Herr Odelberg: Den förste talaren framhöll de stora fördelar, som entreprenadsystemet skulle hafva för underhållet af vägarna på landet, och jag vill ej bestrida, att under vissa förhållanden fördelar därmed äro förenade, och därför har också i väglagen sörjts för att detta system i ganska stor utsträckning kan användas. Det är ju medgifvet i afseende å sådana vägar, som ligga aflägsset från odlad bygd, att sådana vägar kunna utslutas från vägdeleningen och underhållet utbjudas på entreprenad genom vägstyrelsens försorg. Vidare är det i väglagen med den förändring lagen fick efter 1905 bestämdt, att »därest väghållare förenade sig om upplåtande på entreprenad för gemensam räkning af underhållet utaf dem tilldelade, i ett sammanhang utlagda väglotter om tillsammans minst en kilometers längd, finge de därom med entreprenör uppgöra kontrakt, gällande för minst fem, högst tio år».

Således är det i mycket stor utsträckning medgifvet att upplåta vägarnas underhåll på entreprenad, men att gå så långt, att man stadgade rättighet för väghållningsdistriktet att upplåta vägunderhållet i sin helhet på entreprenad, har utskottets majoritet för sin del icke kunnat vara med om. Det kan icke bestridas, att för en stor del af väghållarna inom vissa distrikt det skulle blifva ganska betungande att kontant betala för vägunderhållet i stället för att själf få fullgöra det in natura, och det skulle nog blifva förhållandet i många af de smärre kommunerna. Vi hafva icke ansett oss våga tillstyrka bifall till en sådan bestämmelse som den motionären föreslagit, äfven om man skulle fordra en kvalificerad majoritet för att få införd en sådan nyhet inom ett vägdistrikt; ty vi skola komma ihåg, att många vägdistrikt bestå af flera socknar, där en eller tvenne kunna rösta ikull de öfriga, hvilka då blifva tvungna att under-

kasta sig den större socknens vilja i detta hänseende. Jag tror, som sagdt, att det skulle kunna blifva ganska farligt ett sådant tillvägagångssätt, som här föreslagits, hvarför också utskottet hemställt om afslag på motionen, och anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.

(Forts.)

Herr Markgren: Då inom det län, jag representerar, åtskilliga vägdistrikt finnas, hvilka redan begagna sig af entreprenadsystemet för underhåll af sina vägar, har jag icke ansett mig kunna helt och hållet vara tyst, när denna fråga förekommer. Jag förstår visserligen att uppskatta de svårigheter, som utskottet finner vara förenade med ett bifall till motionen, och jag vill icke vara med om att lägga någon tunga på dem, som bestrida och enligt gällande lag ha rätt att bestrida vägunderhållet in natura. Men å andra sidan synes det mig böra öppnas en möjlighet för vägdistrikt, som sådant önskar och som finner det med sin fördel förenligt, att kunna få legal rätt att ordna underhållet af sina vägar inom hela vägdistriktet med användande af entreprenadsystemet; och jag kan icke se, att några särskilda faror för missbruk skulle kunna uppstå genom att en sådan möjlighet beredd vägdistrikten. Jag kan icke, säger jag, se, att så stora faror för missbruk skulle kunna uppstå, när det dels ifrågasättes kvalificerad majoritet och dels äfven att saken skall behandlas på tvenne på hvarandra följande vägstämmer och dels slutligen också, att det hela skall underställas Konungens befallningshafvandes ompröfning. Jag har det förtroende till vederbörande Konungens befallningshafvande, att de skola ägna tillbörlig uppmärksamhet åt ärendet samt noga pröfva, innan de godkänna anordningen; och däri torde väl ligga den starkaste garanti mot befarade missbruk. Förhållandena ställa sig naturligtvis olika inom olika trakter af vårt land och det är gifvetvis icke sagdt, att det inom alla områden eller alla vägdistrikt vore fördelaktigt att begagna entreprenadsystemet, men inom åtskilliga skulle det otvifvelaktigt vara till stor fördel. Man skulle, såsom det ock angifves i motionen, kunna undvika dyrbara vägdelningar, man skulle vidare kunna förvänta ett bättre underhåll af de allmänna vägarna, och man skulle också få underhållet billigare, åtminstone i så måtto billigare, att icke så mycken tid skulle behöfva förspillas, som nu faktiskt ofta åtgår, särskildt för dem, som måste resa kanske en å en och en half mil för att verkställa väglagning på en liten bit af några meter, som blifvit dem tilldelad. Och vidare torde man kunna säga, att denna anordning möjliggör ett lättare öfvervakande af vägunderhållet och äfven ett i vissa afseenden effektivare sätt att öfva tillsyn öfver att de allmänna vägarna bibehållas i godt skick — effektivare, då vederbörande länsmän få att göra med personer, som på entreprenad öfvertagit vägunderhållet i distrik-

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.
(Forts.)

tet och däri hafva en inkomstkälla, hvarför länsmännen kunna påfordra något mera arbete af dessa, än de torde kunna göra, när det gäller enskilda vägunderhållare, som kanske i vägunderhållet se endast ett onus. Då, därest så skulle pröfvas nödigt, ännu starkare garantier än de, som äro angifna i såväl motionen som reservationen, skulle kunna bestämmas mot missbruk, skall jag för min del tillåta mig förorda, att möjlighet beredes ett vägdistrikt att ordna sitt vägunderhåll med användande af entreprenadsystemet, och i enlighet härmed vågar jag, helst det här ju endast är fråga om en skrifvelse till Kungl. Maj:t, förorda bifall till reservationen.

Grefve Hamilton, Alexander: Vid denna riksdag ha flera motioner blifvit väckta om ändring i väglagen, men de ha alla blifvit afslagna och samma öde torde väl drabba äfven denna motion. Mig synes den dock vara förtjänt af en viss uppmärksamhet, ty om vägunderhållet öfverlämnas på entreprenad, ha vi utsikt att få goda vägar, hvilket vi eljest knappast torde hafva, ty nuvarande väghållares sträfvan går hufvudsakligen ut på att göra vägunderhållet så lindrigt som möjligt och de sakna äfven den insikt i arbetets utförande, som borde finnas. Utskottet har afstyrkt motionen på de skäl, som utskottets ordförande nyss angifvit och hvilka återfinnas på sid. 3, där utskottet framhåller, att »En vidgad användning af entreprenadsystemet på sätt motionären ifrågasätter skulle nämligen enligt utskottets åsikt i väsentlig grad rubba de i gällande väglag fastslagna grunderna för väghållningsbesvärets utgörande på landet, då nämnda lag förutsätter, att de väghållare, hvilka kunna utgöra väghållningsbesväret in natura, böra såvidt möjligt lämnas tillfälle härtill.»

Detta skäl jäfvas dock af reservanterna, hvilka framhålla, att det finnes tillfälle för de väghållningsskyldige, som så önska, att själfva på entreprenad ropa in sina vägstycken. På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Grefve Spens: Jag skall be att i denna fråga endast få yttra några ord till försvar för utskottets hemställan och för att få frambära ett par nya skäl, som utskottet icke anfört.

I slutet af reservationen säges det, att man »genom att bereda de väghållningsskyldige möjlighet att underhålla samtliga allmänna vägar inom ett distrikt på entreprenad i många fall torde kunna nedbringa kostnaderna för vägunderhållet.» Jag tror, att det skulle komma att blifva i jämförelsevis få fall, men däremot skulle det mycket ofta komma att inträffa, att kostnaderna för vägunderhållet skulle ansenligt ökas. I vårt vidsträckt och glest befolkade land torde nämligen konkurrensen vid väg-entreprenadauktioner icke blifva synnerligen stor, och entrepre-

nörerna skulle därför hafva mycket lätt för att bilda en ring och på förhand öfverenskomma, hvilka vägstycken de olika entreprenörerna skulle öfvertaga vid auktionen, och de skulle kunna betinga sig en mycket hög ersättning för vägunderhållet. Jag har varit i tillfälle att se, huru ett liknande förhållande uppstått redan med nuvarande bestämmelser i afseende på vägunderhållet. Det har förekommit vid de vägdelningar, som efter utfärdande af 1891 års väglag i stor utsträckning ägt rum i vårt land och hvilka vägdelningar ännu icke äro afslutade på många håll, att väghållningsdistrikt fått öfvertaga till underhåll på vägkassans bekostnad ett antal nyanlagda vägar i afbidan på att dessa vid vägdelningens afslutande skulle öfvertagas af vederbörande väghållare efter indelning. Vägstyrelsen har då på entreprenad upplåtit underhållet af dessa nya vägar, och det har därvid visat sig, att detta ställt sig mycket dyrt. Entreprenörerna, hvilka bildat sådana ringar, som jag förut omnämnt, hafva fått en, man kan nästan säga oskäligen, vinst på vägunderhållet. Jag tror därför, att, vare sig väghållningsdistrikt i sin helhet eller staten komme att öfvertaga vägunderhållet, det skulle blifva mycket dyrbart för det allmänna.

Vidare säga reservanterna på sid. 6, att jordbrukarne kunde, om de så funne lämpligt, vid utbudande af entreprenaden afgifva anbud på för dem välbefägnade vägstycken och på sådant sätt blifva i tillfälle att fullgöra sitt vägunderhåll in natura.

Ja, det tror jag att de skulle komma att göra i ganska stor utsträckning, nämligen alla de, hvilka därtill vore i tillfälle, därigenom att de bodde nära intill de vägar, som skulle underhållas, och hade lämpliga väglagningsämnen på sina ägor. Och de skulle, tror jag, hafva en mycket god förtjänst därpå, till och med en så god förtjänst, att den uppvägede deras vägskatt antingen till fullo eller till större delen, och vägunderhållet skulle på detta sätt komma att så småningom öfverskjutas på industrien och de jordbrukare, som af en eller annan anledning ej vore i tillfälle att konkurrera vid entreprenadauktionen.

Jag skall be att få nämna ännu en sak. Såsom är framhållet redan i utskottets utlåtande och förut i dag under diskussionen, utfärdades 1905 den förändring i väglagen, att »därest väghållare förenade sig om upplåtande på entreprenad för gemensam räkning af underhållet utaf dem tilldelade, i ett sammanhang utlagda väglotter om tillsammans minst en kilometers längd, finge därom med entreprenör uppgjort kontrakt, gällande för minst fem, högst tio år och försedt med antaglig borgen för fullgörande af entreprenörens förbindelser, upprättas och för pröfning ingifvas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som, i händelse kontraktet ansåges kunna godkännas, ägde att meddela fastställelse å detsamma.»

Med afseende härpå skall jag be att få nämna, att i det län,

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.
(Forts.)

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet. jag representerar, har efter den 1 januari 1907, då denna väglagsändring trädde i kraft, endast ett kontrakt inlämnats till Konungens befallningshafvande för fastställelse. Detta torde i sin mån visa, att något verkligt behof ej föreligger för den nu ifrågavarande lagändringen.

I anledning af herr Pers' yttrande om att genom bifall till motionen den förmånen skulle vinnas, att man finge veta den verkliga kostnaden för vägunderhållet, ber jag få säga, att jag anser, att detta skulle blifva en mycket dyrköpt förmån.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad: Det är ingalunda någon stor fråga denna utan det är nästan mera kan man säga ett experiment att göra. Vore det fråga om att införa en obligatorisk bestämmelse i lagen, skulle jag vara den förste att motsätta mig det förslaget, men här är ju blott fråga om en fakultativ rätt, och det kunna vi väl vara öfvertygade om, att vägdistriktet kunna själfva bäst afgöra hvad som lämpar sig för dem. Här dyka vägmotioner upp den ena riksdagen efter den andra, man tycker, att väglagen är hård och tung och därför vill man ha rätt att kunna ordna saken på ett lämpligare, ett bättre sätt. Väglagen verkar med sina nuvarande bestämmelser på sina håll som en tvångströja, och just för att försöksvägen få in mera lämpliga bestämmelser har jag velat ställa mig på reservanternas sida, öfvertygad som jag är, att med sådana kompletterande stadganden, som vore ägnade att förekomma alla missbruk, frågan mångenstädes kunde lösas på sätt motionären föreslagit.

Den siste talaren yttrade, att vi redan hafva entreprenadrättighet, men det oaktadt har uti det län han tillhör endast ett enda kontrakt uppgjorts. Men det visar just, att bestämmelserna behöfva göras vidsträktare. Det är de små vägentreprenaderna, som ej äro lätta att genomföra; man vill genom vanans makt behålla det gamla sättet, äfven fast ny vägdelning kan vara så invecklad att åstadkomma, att det genom klagomål dragit ut 10 à 12 års tid, ja, ännu längre, att få en sådan till stånd. Hvarje vägdelning kräfver ju också en ganska dyrbar apparat. Sådant skulle kunna undvikas, därest man medgäfve den föreslagna omläggningen, där den visade sig lämplig, och jag tror icke, att man skulle hafva något att härvid befara. Man har ju Konungens befallningshafvande, som skall bedöma, om man får öfvergå till ett sådant system, och då kan man väl vara öfvertygad om att Konungens befallningshafvande känner så väl förhållandena inom orten, att han kan på lämpligt sätt ingripa och öfvervaka, och därtill komma två vägstämmor samt kvalificerad majoritet och möjligen ännu flera garantier, som Kungl. Maj:t skulle kunna utfinna — skrifvelse föreligger ju till Kungl. Maj:t om inskränkning uti rösträtten å

vägstämman. Allt som allt tror jag, att det icke behöfver möta några synnerliga faror, utan att de, som roa sig med att måla fult på väggen, få mycket litet för sina farhågor. För min del tror jag också, att det är lämpligare att göra försök med entreprenad, medan ännu väghållningsdistrikten svara för 85 % af vägbördan och de sålunda äro direkt intresserade att hålla kostnaderna nere. Man har ju vinterväghållningen på entreprenad och jag har ej hört anmärkningar emot den anordningen.

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.

(Forts.)

Herrarna se, att reservationen omfattas af personer ur samtliga riksdagsgrupper med undantag af en enda, och hade herr Fahln, som jag ser beredd att efterträda mig på talarestolen, instämt i reservationen, hade alla riksdagens grupper anslutit sig till den i motionen uttryckta tanken, och för min del ser jag, som sagdt, ingen fara uti att bifalla motionärens förslag. Det är på denna grund jag tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Grefve Spens: Jag skall endast be att få säga ett ord i anledning af herr Lindblads yttrande. Enligt motionen och reservationernas förslag skulle enskilda jordbrukare af en majoritet på en vägstämman kunna hindras att själfva utföra arbetet med att underhålla vägarna på eller bredvid sina ägor. Detta anser jag vara orätt, särskildt med hänsyn till de förhållanden, som jag nyss påpekat, och jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahln: Jag beklagar, att jag föranledts begära ordet för att ytterligare upptaga kammarens tid i denna segslitna debatt, men det förefaller, som om åtskilligt, som sagts af de talare, hvilka förordat reservationen, vore af beskaffenhet att dock förtjäna bemötas i vidare mån än hittills skett, och detta var orsaken till att jag begärde ordet.

Jag vill då först framhålla, att uti reservationen erkännes ju ganska oförtydligt, att ett införande af entreprenadsystemet för vägunderhållet skulle medföra en orättvisa mot den minoritet, som blefve öfverröstad vid vägstämman. Detta erkännes, säger jag, men så säga reservanterna, att den saken kan man reda upp genom att skapa vissa garantier, och så föreslås det mångaldiga sådana garantier i reservationen. Och så säger den siste talaren, att om så anses erforderligt, kan man lägga ännu åtskilliga garantier till dessa, och på sådant sätt skall anordningen blifva tillfredsställande. Jag kan för min del icke anse att en orättvisa, om man nu kan befara sådan, kan neutraliseras genom garantier, ty är det en orättvisa, att en in natura-väghållningsskyldig icke, om han så skulle önska, får fullgöra sin väghållningsskyldighet in natura, blir det icke rättvisa därigenom att Konungens befallningshafvande förordnar, att så skall det ske.

Om utsträckt användning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.

(Forts.)

Det blir, såvidt jag förstår, fortfarande samma orättvisa, och detta är väl ett ganska tungt vägande skäl emot motionen, så mycket mer som det är att förutse, att just de in natura-väghållningsskyldige skola i många fall komma att blifva lidande genom en sådan anordning som den föreslagna. Det är också att märka, att de in natura-väghållningsskyldiges intressen icke kunna anses sammanfalla med öfriga väghållares intressen, de äro på visst sätt snarare sidoställda till hvarandra för att icke säga hvarandra motsatta, och vid sådant förhållande synes det vara ännu underligare, om den ena parten skulle kunna äväga-bringa ett majoritetsbeslut gentemot den andra och tvärtom.

Herr Markgren ansåg, att det borde öppnas en möjlighet för användande af entreprenadsystemet åtminstone för vissa fall, och så långt kan man ju vara med därom, därest därmed afses att begränsa entreprenadförfarandet till endast sådana fall där enhällighet kan vinnas om en dylik anordning. Detta tror jag icke heller utskottet skulle haft något emot. Men ett sådant förslag föreligger ej och skulle säkerligen ej heller, om det förelagat, hafva tillfredsställt vare sig motionären eller reservanterna.

Vidare säga reservanterna, att man skulle kunna undvika dyrbara vägdelningsar, och någonting sådant framskymtade äfven i herr Lindblads anförande, men detta strider ju mot hvad reservanterna själfva säga, då de framhålla, att ett användande af entreprenadsystemet icke skulle kunna ske annat än i samband med en vägdelning. För öfrigt tror jag, att ett af de mest vägande skälen mot förslaget är, att åtminstone i vissa trakter af vårt land vägunderhållskostnaderna skulle blifva så ofantligt mycket större än hvad de för närvarande äro, att redan af det skälet skulle det vara ytterst vanskligt att våga sig på denna sak, äfven om man skulle vara så hågad för experiment, som herr Lindblad tycktes vara.

Ett dylikt experimenterande har icke utskottets majoritet vågat sig på och därför anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Det har af såväl greve Spens som af den siste talaren yttrats, att kostnaden skulle stiga vid entreprenadsystemets användande, men ett sådant skäl har endast sitt berättigande, om det vore fråga om att införa en obligatorisk ändring i den här ifrågavarande rättigheten. Men jag tänker mig, att de, som äro mot entreprenadsystemet, måste gifva mig rätt, när jag påstår, att de väghållningsskyldige ha mycket god uppfattning om hvad som är förmånligt eller icke förmånligt i fråga om sådana här affärer, framför allt när det gäller kontanta utlägg, och jag tror icke man behöfver befara, att i vägdistrikt, där sådana förhållanden, som af vissa talare antagits skulle inträda, det där skulle kunna vinnas två tredjedelars ma-

joritet för en sådan anordning, hvarför jag anser, att det skälet helt och hållet bör falla bort med hänsyn till de garantier, som äro föreslagna.

Den siste talaren yttrade, att äfven anhängare af denna åsikt skulle medgifva, att det vore en orättvisa att använda entreprenad i fråga om vägars underhåll, men det tror jag icke att någon bör vara rädd för. Man går här för långt, om man drifver den satsen, att det skall finnas någon i väglagen stadgad rätt för jordbrukare att underhålla vägarna in natura, när det ligger i deras egen hand att träffa en annan anordning. Jag vill erinra om, att vid omröstningen skulle ju industriidkare och tjänstemän helt och hållet vara utanför, och om två tredjedelar af naturahållarne besluta sig för det, antages det, och med så kraftiga garantier och under sådana omständigheter, att det kan försvaras ur många, ja, så godt som alla synpunkter, undantagandes när det kan blifva fråga om någon, som är så sparsam i fråga om att underhålla sin vägsträcka in natura och slippa utgifva en kontant styfver, att man icke kan fästa sig vid dennes uppfattning af saken. Det synes mig, som om man här drifver det något väl långt, när man drifver satsen så vida, att det skall vara alldeles obegränsadt för den enskilde att kvarhålla en stor menighet vid ett system, som den vill utbyta mot ett bättre. Så är åtminstone min uppfattning. Här är dock det allmänna intresset också med i spelet, och det allmänna intresset är att vägarna skola hållas i godt skick, och att man skall kunna när det lämpar sig få bättre väghållningsmetoder och ett bättre sätt att ordna denna angelägenhet. Jag är öfvertygad om att man öfverdrifvit farorna för missbruk, och jag är lika öfvertygad om att när entreprenadsystemet kommer till användning, kommer det att användas, när förhållandena äro lämpliga därför, när goda skäl tala för detsamma och när det allmänna skall vinna därpå.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af jordbruksutskottets den 29 och 31 sistlidne mars bordlagda utlåtanden:

nr 65, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.

Om utsträcktvändning af entreprenadsystemet vid underhåll af vägar på landet.
(Forts.)

Maj:t angående återgång af gjorda skatteköp af rekognitions-skogar m. m., och

nr 66, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inställande af inköp för statens räkning utaf skogar och jordområden af kronodonationsnatur,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets den 29 och 31 sistlidne månad bordlagda memorial nr 67, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt att afgiftsfritt bryta stubbar för tjärbränning å kronomark inom Västerbottens och Norrbottens län.

Afgåfvos följande motioner:

nr 101, af grefve *Wachtmeister, Henning*, om ändring af § 45 riksdagsordningen; och

nr 102, af herr *Beckman, Ernst* m. fl., om ändring af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen.

Dessa motioner föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner:

1:o) angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordägareandel i grufva;

2:o) angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

3:o) angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar;

4:o) angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län;

5:o) angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter;

6:o) angående upplåtande af fyra lägenheter från förra kompaniechefsbostället 1 mantal Klefva nr 1 med $\frac{1}{4}$ mantal Klefmyr eller Hertseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

7:o) angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjunkarbostället $\frac{3}{8}$ mantal Tostarp nr 1 i Kristianstads län;

8:o) angående upplåtande af den under Starby Kungsgård i Östergötlands län hörande utgården Djurängen nr 1 eller Herrängen till lägenheter;

- 9:o) angående ägoutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag; samt
10:o) angående vissa anslag till veterinärinstitutet.
-

Föredrogs och hänvisades till bankoutsrottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående understöd till förre extra bevakaren G. E. Eklöf.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående anskaffning af minmateriel för marinen; och
2:o) angående anslag för undersökningen af svenska ortnamn.
-

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 6 och 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bestridande af kostnader för anordnande af föreläsningkurser för allmänheten vid Göteborgs högskola; och

nr 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för utgifvande af en svensk bokkatalog för åren 1906—1910;

bankoutsrottets utlåtande nr 17, i anledning af väckt motion om inrättande af sex nya ordinarie vaktmästarbefattningar vid riksbankens hufvudkontor; äfvensom

lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser rörande sådan försäljning af vin och öl, som afses i 15 § i förordningen angående försäljning af vin och öl.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde;

hvarjämte, likaledes på hemställen af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,30 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 4 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.;
 - 2:o) angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten nr 19 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;
 - 3:o) angående användande af allmänna besparingar å riksstatus femte hufvudtitel till anläggande å flottans varf i Karlskrona af ett förrådshus med cisterner för råolja m. m.;
 - 4:o) angående användande af behållning å extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.;
 - 5:o) angående ändring i staten för ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa; samt
 - 6:o) angående öfverlåtande å staden Falkenberg af Falkenbergs tullbro.
-

Justerades protokollen för den 27 och 28 nästlidne månad.

Herr talmannen yttrade: I fråga om riksdagsarbetets ordnande för den närmaste tiden får jag för kammaren tillkännagifva, att, enligt inom talmanskonferensen hållna öfverläggningar, komma inom denna vecka arbetsplena att hållas om fredag och, om så erfordras, om lördag. Därefter och intill torsdagen den 20 april komma plena att hållas endast för bordläggning, expedierande af skrivelser och justering af voteringspropositioner, allt såvidt icke något oförutsedt inträffar. Den 20 april blir första arbetsplenium efter påsk, hvilket börjar kl. 12 med gemensamma voteringar.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 25 § 4 mom. i förordningen angående beskattning af socker den 11 oktober 1907; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagändring i syfte att samtidiga tingssammanträden i närbelägna domsagor må undvikas; och

nr 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående garantier för ersättnings utgående i vissa fall till vittnen.

Upplästes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 8 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; samt

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 12, 22 och 37 punkterna i lagen om val till Riksdagen.

Vid föredragning af ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 286, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande utredning af ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor, beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 1.

Vid föredragning af ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 274, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upprättande af stormvarningssignaler vid Sveriges ostkust, beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 1 innevarande april bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, statsutskottets utlåtanden nr 35—37, bevillningsutskottets memorial nr 18, bankoutskottets utlåtanden nr 17 och 18 samt 20—22, äfvensom lagutskottets utlåtande nr 29.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.;
- 2:o) angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten nr 19 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;
- 3:o) angående användande af allmänna besparingar å riksstatsens femte hufvudtitel till anläggande å flottans varf i Karlskrona af ett förrådshus med cisterner för råolja m. m.;
- 4:o) angående användande af behållning å extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.; och
- 5:o) angående ändring i staten för ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående öfverlåtande å staden Falkenberg af Falkenbergs tullbro.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,21 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
